ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 59 (1696) Аўторак, 24 ліпеня 1962 года Цана 4 кап.

ПАЗЭЗІЯ ЛІЧБАЎ

У друку змешчана паведамленне ЦСУ аб выніках выканання дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР за першае паўгоддзе.

Скупая, але выразная мова лічбаў, за якой стаіць нястомны подзвіг сталевараў і будаўнікоў, палявода і механізатараў, людзей навукі, культуры, работнікаў транспарту. Цэнтральнае статыстычнае ўпраўленне паведамляе, што работнікі прамысловасці выканалі паўгадавы план на 103 працэнты. У параўнанні з мінулым годам выпуск прамысловай прадукцыі павялічыўся амаль на дзесяць працэнтаў. Дзесяць працэнтаў... Здаецца, гэта не так ужо і многа, але варта ўдумацца — і ўбачыш перад сабой тысячы дадатковых станкоў, турбін, генератараў, трактараў і камбайнаў, дзесяткі тысяч метраў тканіны для савецкіх людзей, дзесяткі тысяч пар абутку, прыбораў і шмат іншых машын.

Каля трохсот новых важнейшых відаў машын, прыбораў і абсталявання асвоена ў мінулым паўгоддзі. Вось і яшчэ адна лічба, якою могуць ганарыцца савецкія людзі. Яна выказвае непахісны закон нашага жыцця: усё ў імя чалавека, усё для чалавека.

Творчая думка рабочых, інжынераў, канструктараў, рацыяналізатараў і вынаходнікаў была накіравана на ўкараненне аўтаматычных, механізаваных патокавых і канвеерных ліній. Яны забяспечваюць комплексную механізацыю і аўтаматызацыю вытворчых працэсаў. Тэхнічны прагрэс аблягчае працу чалавека, садзейнічае хутчэйшаму стварэнню матэрыяльнай базы камунізма.

Выдатнымі поспехамі адзначылі першае паўгоддзе працаўнікі сельскай гаспадаркі нашай краіны. У калгасах і саўгасах паспяхова праведзены веснавыя палявыя работы, пасяўныя плошчы сельскагаспадарчых культур склалі 215,7 мільёна гектараў. На дзевяць працэнтаў павялічылася пагалоўе буйнай рагатай жывёлы ў калгасах і саўгасах. Пагалоўе свіней узрасло на восем працэнтаў. Гэта значыць, што савецкія людзі атрымаюць дадаткова мяса, малако, гэта значыць, што палепшыцца дабрабыт нашага народа, што настрой у кожнага чалавека будзе яшчэ больш бадзёрым, радасным.

Ёсць у паведамленні Цэнтральнага статыстычнага ўпраўлення такія лічбы і факты, якія могуць быць толькі ў краіне сацыялізма, дзе сапраўды ўлада належыць народу. Вось яны: у мінулым паўгоддзі насельніцтва атрымала з грамадскіх фондаў спажывання на народную асвету, сацыяльнае забеспячэнне, аплату водпускаў 14 мільярдаў рублёў, амаль на адзін мільярд рублёў больш, чым у першым паўгоддзі 1961 года. З задавальненнем даведаюцца людзі аб лічбах, якія характарызуюць ажыццяўленне ў вялікіх размерах жыллёвага і культурна-бытавога будаўніцтва. Уведзены ў эксплуатацыю жылыя дамы агульнай плошчай 20 мільёнаў квадратных метраў. Толькі за шэсць месяцаў мінулага года 500 тысяч сем'яў справілі наваселле! Якая гэта прыемная радасная лічба!

Кожная лічба, прыведзеная ў паведамленні ЦСУ, сведчыць аб далейшым уздыме эканомікі, павышэнні дабрабыту савецкіх людзей, развіцці навукі і культуры, аб пераможным шэсці сямігодкі па нашай краіне.

ПАКАЗВАЮЦЬ НАШЫ СЯБРЫ

Працоўныя Беларусі, як і ўсёй нашай краіны, шырока адзначылі свята нацыянальнага адраджэння Польшчы.

Днямі ў Мінску ў памяшканні Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы адбыўся вялікі вечар савецка-польскай дружбы, прысвечаны 18-й гадавіне Польскай Народнай Рэспублікі.

Цёпла сустрэлі прысутныя польскіх гасцей — прадстаўнікоў урада, групу настаўнікаў Беластоцкага ваяводства і студэнтаў Варшаўскага універсітэта. З дакладам аб 18-й гадавіне Польскай Народнай Рэспублікі выступіў старшыня Дзяржплана БССР С. М. Малінін. З вялікай увагай было выслухана выступленне намесніка міністра замежнага гандлю ПНР Тадэвуша Крапчынскага. На вечары прысутнічалі старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казлоў, сакратар ЦК КПБ Ф. А. Сурганаў, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР А. І. Золаў, старшыня Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў І. М. Макараў, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ, сакратары Мінскага абкома партыі і іншыя.

У Мінску знаходзіцца група польскіх настаўнікаў, якія вывучаюць беларускую мову. З цікавасцю яны знаёмяцца з жыццём і творчасцю беларускіх песняроў Я. Купалы і Я. Коласа. Днямі польскія настаўнікі наведалі філіял літаратурнага музея Я. Купалы ў Вязынцы. На здымку: экскурсію вядзе загадчыца філіяла літаратурнага музея Я. Купалы Н. Вітушка. Фота Ул. КРУКА.

Вялікай увагай карыстаецца ў культурным жыцці беларускай сталіцы з'явілася выстаўка польскіх экспартных тавараў, якая адкрылася ў гарадскім Доме фізкультуры. Нашы сябры прывезлі ў Мінск многа розных экспанатаў. Гэта — станкі, сельскагаспадарчыя машыны, медыцынскае абсталяванне, музычныя тавары, адзенне, рэчы хатняга ўжытку. Многія з экспанатаў уяўляюць вялікую цікавасць. Яны сведчаць аб таленавітасці, высокай культуры братняга народа.

Першы зал выстаўкі амаль што ўвесь застаўлены тэхнікай. Вось мадэль завода дрывесна-валакністых пліт магутнасцю ў 20 тысяч тон у год, мадэль цукровага завода, цвіковы аўтамат. Наведвальнікі знаёмяцца з аўтаматычнымі электроннымі вылічальнікам, абаненцкай аўтаматычнай станцыяй, тэлевізійным і электронным абсталяваннем. У многіх краінах свету добра ведаюць тэлевізійную ўстаноўку «Альфа», якая забяспечвае дыстанцыйнае назіранне за небяспечнымі працэсамі ў заводскай тэхналогіі, электронны тэст-генератар, з дапамогай якога можна правяраць электрычныя параметры тэлевізійных установак, 20-лямпавы тэлевізар «Караль» і іншае. У Польшчы паспяхова асвойваецца ядзернае прыборабудаванне, у тым ліку апаратура, якія будуць сігналізаваць і вымяраць радыеактыўныя выпраменні.

У другой зале шырока прадстаўлена лёгкая прамысловасць, галоўнымі галінамі якой з'яўляюцца ў Польшчы тэкстыльная, скураная і абутковая вытворчасці. У мінулым годзе вырабы польскай лёгкай прамысловасці закупляла 70 краін, сярод якіх Інданезія, Марока, Гвінея, Бірма, Ірак, Туніс і інш. Каля 46 працэнтаў агульнага кошту польскага экспарту прыпадае на краіны сацыялістычнага лагера. Сярод іх галоўнае месца займае Савецкі Саюз.

Работнікам мастацтва добра знаёмы музычныя інструменты Польшчы—раяль «Калісія» з клавіятурай у сем з чвэрткай актавы, джазавыя трубы, акардэоны «Паланез», «Вікторыя», «Муза», «Менуэт» славутай фабрыкі ў Быдгашчы.

У адкрытым павільёне — будаўнічая і сельскагаспадарчая тэхніка. Тут папулярныя трактары «Урсус», аўтаматычныя сеялкі, прычэпы для матацыклаў. Арыгінальнай канструкцыі прадстаўлены універсальны кран, які шырока скарыстоўваецца на будаўнічых пляцоўках Польшчы. А вось аўтаматычны вібрамолат. Гэта зусім новая канструкцыя. За 50 секунд молат забівае ў грунт жалезабетонную палю даўжынёй у 5 метраў.

Мінчане з цікавасцю аглядаюць выстаўку. Наведвальнікі шчыра радуюцца поспехам нашых польскіх сяброў, даюць высокую ацэнку таварам.

Ул. ПЯТРОЎ.

У павільёне выстаўкі экспартных тавараў Польскай Народнай Рэспублікі.
Фота Ул. КРУКА.

А ДОЖДЖ ПАЙШОЎ СТАРАНОЙ...

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

У СВОЙ ЧАС мне ўжо даводзілася гаварыць у газеце «Літаратура і мастацтва» аб некаторых недахопах культурнай работы ў вёсцы. Усе думкі выказаць у адным артыкуле было, вядома, немагчыма. Таму я хачу прадоўжыць размову, тым больш, што пытанне, на якім хачу спыніцца, мае, на мой погляд, важнае значэнне.

Гутарка ідзе пра агляды. Так, так, іменна пра тыя самыя агляды мастацкай самадзейнасці, якія так трывала ўвайшлі ў наша культурнае жыццё і ў наш лексікон і сталі ледзь не сінонімам самадзейнага мастацтва ўвогуле.

Пачнем, як кажуць, з самага пачатку, з таго, якую мэту ставяць перад сабой агляды. Здаецца, самую сур'ёзную, самую высакародную Калі пазнаёміцца з некалькімі загадамі, якія аддаюцца час ад часу, напрыклад, у абласных упраўлення культуры і згодна якіх павінны праводзіцца агляды, то пераконваешся, што яны праводзяцца: «У мэтах паляпшэння...», «у мэтах далейшага ажыўлення...», «у мэтах далейшай папулярызацыі...» і г. д.

Намеры, як бачым, добрыя і заслугоўваюць толькі ўхвалення. Іншая справа — як яны рэалізуюцца, дасягаюць ці не дасягаюць агляды сваёй мэты. І тут мы падыходзім да сутнасці пытання, бо, як вядома, толькі канчатковы, рэальны вынік апраўдвае (ці не апраўдвае) сродкі, толькі «канец — справе вянец». Будзем шчырымі і скажам адразу тое, што думаем: не дасягаюць агляды сваёй мэты, не даюць жаданых вынікаў.

Раблю гэты вывад і з уласных нагляданняў, і з размоў з людзьмі, якія маюць да аглядаў самае непасрэднае дачыненне,— з работнікамі культуры з энтузіястамі мастацкай самадзейнасці. Колькі разоў даводзілася наглядаць адзін і той жа малюнак, чуць адно і тое ж: агляд прайшоў — і ўсё з ім прайшло. Прайшло амаль бясследна, без якіх-небудзь значных змен. Было ў рабоце раённага ці сельскага Дома культуры нешта цікавае ці павучальнае, — яно і застаецца ў тым жа выглядзе. Калі ж не было нічога,— у такім разе самадзейны калектыў наогул не ўдзельнічае ў аглядзе, застаецца па-за ўвагай,— і зноў становішча ні на ёту не мяняецца. Звярніце ўвагу на апошнюю акалічнасць. Здавалася б, што адна з важнейшых задач агляду заключаецца ў тым, каб не толькі (а, можа, і не столькі) падагуліць дасягненні і заахвоціць лепшых, колькі выявіць недахопы, «вузкія месцы», і затым ужо весці ў пэўным напрамку работу. І вось гэтая важнейшая задача па сутнасці справы, не вырашаецца аглядамі. Атрымліваецца, як у той народнай прымаўцы пра вялікі гром і малы дождж. Вялікі гром — гэта загады, падрыхтоўчая мітусня з рабочымі і генеральнымі рэпетыцыямі, аўтарытэтныя журы і камісіі, нарэшце сам агляд-парад. Ну, а дробненькі дождж, які калі і асвяжыць што, то толькі не самую глебу, не карэнні,— дык гэта крышку новых уражанняў для ўдзельнікаў самадзейнасці, можа, нават нейкі мала прыкметны зрух у «росце іх выканаўчага майстэрства» (у выпадку агляду індывідуальных выканаўцаў) ды яшчэ дыпломы эннай ступені. Паўтараю яшчэ раз: тыя мясціны, якім так патрэбен быў жыватворны дождж, а то і лівень, хмара агляду абышла стараной.

Сказанае стане яшчэ больш зразумелым, калі заглянуць на самую «кухню» аглядаў, пазнаёміцца бліжэй з практыкай іх падрыхтоўкі і правядзення.

Увесь сыр-бор (хай даруюць мне работнікі культуры гэтае параўнанне) загараецца з загаду. Заўважце: не ў выніку таго, што наспела патрэба, з'явілася нейкая натуральная неабходнасць ці пэўная ініцыятыва знізу (гутарка ж ідзе пра самадзейнасць!), а іменна з загаду, прытым самага адміністрацыйнага характару. Мы пераканаліся ў гэтым, пазнаёміўшыся з некалькімі загадамі, аддадзенымі ў апошні час па аднаму абласному ўпраўленню культуры. Па якому іменна — не трэба казаць, бо такія загады — тыповая з'ява для кожнага ўпраўлення ці аддзела культуры.

У загадах, напісаных у самым катэгарычным тоне, указваецца і дата правядзення, і колькасць удзельнікаў, і працягласць выступлення і г. д. Пасля такога загаду — хочаш не хочаш, а кідай свае справы і планы і рыхтуйся. Рыхтуйся ўпарта і настойліва.

Аб'яўляецца аўрал.

Каб не быць «горшым за другіх» (у лепшым выпадку) ці, каб «пусціць пыл у вочы», завяваць любой цаной дыплом (у горшым выпадку), загадчык раённага аддзела культуры і дырэктар РДК кідаюць на «ўдарны фронт» усе сілы і сродкі. На падрыхтоўку агляду пераключаюцца і штатныя работнікі РДК, і ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці. Увесь час гуртоўцаў ідзе на паспешлівае развучванне новай праграмы. Слова «агляд» становіцца для іх ледзь не паролем.

Ясная справа, што ў такую «гарачую пару» ім ужо не да звычайнай будзённай работы. У выніку — радзей праводзяцца цікавыя мерапрыемствы ў самім Доме культуры, яшчэ больш рэдка самадзейныя артысты РДК выязджаюць на сяло На трэці план адыходзіць метадычная дапамога калектывам сельскай мастацкай самадзейнасці. Адным словам, усё — на агляд, усё для агляду.

І калі б хоць у гэты час рабілася нешта карыснае. А так што мы бачым на самай справе? Калектыў колькі часу спецыяльна рыхтуецца да агляду, напружана працуе на будучы «рапарт». Я меў магчымасць наглядаць, як рыхтаваўся да рэспубліканскага агляду агітацыйна-мастацкіх брыгад Рагачоўскі раённы Дом культуры. Ледзь не паўгода ён быў толькі тым і заняты, што «ўвасабляў» на сцэне спецыяльную праграму. Колькі энергіі, колькі таленту, колькі часу трацілася на гэта! Ужо толькі здабыць «арыгінальны» сцэнарый (выступаць згодна адпаведнага загаду трэба было толькі з арыгінальным сцэнарыем) што-небудзь ды значыла. Што ж датычыць самой падрыхтоўкі, то аб гэтым і гаварыць не прыходзіцца. Быў запрошаны рэжысёр, былі ўключаны ў справу лепшыя самадзейныя сілы Дома культуры. Мясцовы матэрыял не вельмі стасаваўся да загадзя напісанага сцэнарыя, і апошні трэба было перарабляць. Словам, быў аб'яўлены аўрал, была разгорнута бурная дзейнасць, каб не сесці ў лужыну, выступіць на аглядзе, «не горш за другіх».

Выступленне адбылося. Калектыву быў прысуджаны дыплом другой ступені, пад масіўнай вокладкай якога значылася: «Прысуджаецца агітацыйна-мастацкай брыгадзе Рагачоўскага раённага Дома культуры за паспяховае выступленне на рэспубліканскім аглядзе агітацыйна-мастацкіх брыгад Беларускай ССР у 1962 годзе...» Усё гэта добра. Але, калі я трымаў у руках «запаветны дыплом» перад маімі вачыма стаяла сцэна: моладзь адной з брыгад калгаса імя Калініна (таго ж раёна) просіць намесніка старшыні арцелі дапамагчы набыць прайгравальнік. Клуб у брыгадзе ёсць, а вось танцаваць няма як— няма каму іграць. Дык добра было б хоць пласцінкі прайграць часам. Але «праблема» прайгравальніка вырашаецца вельмі цяжка. Прыгадаў я яшчэ і клуб, дзе ўсё няма загадчыка, затое ёсць замок. Прайшоў агляд, а замок як вісеў, так і вісіць, красамоўна сведчачы аб тым, што і на гэты раз з вялікага грому не было добрага дажджу. І яшчэ аб тым, што агляды часам ператвараюцца ў самамэту.

Напісаў я слова «самамэта», і яно выклікала ў памяці яшчэ адну вельмі характэрную для практыкі правядзення аглядаў з'яву. Справа, бачыце, не абмяжоўваецца патрабаваннямі, накшталт: выступаць з арыгінальным сцэнарыем (гэта яшчэ паўбяды), рэкамендацыямі рэпертуару (што ж, хай слухае журы сем раз на вечар «Грушыцу»). Стала ўжо амаль правілам **адбіраць** для ўдзелу ў аглядзе (як адбіраюць для ўдзелу на парадзе) пэўны самадзейны калектыў і затым усімі сіламі, усімі праўдамі і няпраўдамі «рыхтаваць», «падцягваць», «спяліць» яго ў пажарным парадку. І тут не шкадуецца нічога. Знаходзяцца і спецыялісты — музыканты, рэжысёры і дырыжоры,— якіх камандзіруюць на месца з наказам: «Кроў з носу, а зрабіце...» Знаходзіцца час і ў кіраўнікоў культурных арганізацый і ўстаноў, каб узяць пад сваё шэфства тых, хто будзе «адстойваць гонар», усяляк пасадзейнічаць ім.

У выніку што атрымоўваецца? Па-першае, у аглядах з году ў год удзельнічаюць прыблізна адны і тыя «выбраныя». (Гэта на іх долю прыпадае і пераважная большасць лаўраў—дыпломаў, пахвальных лістоў, прэмій і г. д.). А, па-другое, што яшчэ горш, некаторыя, наспех «адкрытыя» і «выспеленыя» калектывы існуюць столькі часу, колькі было патрэбна яго для ўдзелу ў аглядзе. Знаёмы журналіст з Гродна расказаў мне нядаўна аб адной такой гісторыі: у тэрміновым парадку «рыхтавалі» да агляду адну сельскую капэлу. Капэла выступала. Але прайшоў агляд, і яна неўзабаве распалася. Гэты факт не адзінкавы.

І яшчэ адзін бок справы — тая абстаноўка у якой праходзяць конкурсы ці агляды. Яна, як нельга лепш, паказвае, колькі фармальнасці і непатрэбнай парадаснасці ў аглядах, наколькі яны служаць славутай «паказусе».

Для пераканаўчасці зноў звярнуся да прыкладу. У тым жа самым Рагачове, калі не памыляюся, напярэдадні абласнога агляду агітацыйна-мастацкіх брыгад, адбыўся аналагічны куставы агляд (ёсць яшчэ, аказваецца, і такія). Можна было спадзявацца,— і ў гарадку спадзяваліся,— што агляд ператворыцца ў свята самадзейнага мастацтва, унясе нейкую разнастайнасць у культурнае жыццё раённага цэнтра. Але дзе там... Не паспелі некалькі дзесяткаў чалавек заняць месцы ў зале, як дзверы РДК ужо былі зачынены, і агляд пачаўся. Чым тлумачылася такая звышакуратнасць, такая няўважлівасць да гледача, без якога б, здавалася, агляд не мае сэнсу? Ды той простай прычынай, што для камісіі (ці для журы) ствараліся адпаведныя ўмовы. Ёй, маўляў, перашкаджалі б «працаваць» шум у зале, стук дзвярэй, скрып крэслаў і г. д. Агляд, як я тады зразумеў, мог бы праходзіць і зусім без публікі, без аўдыторыі. Дастатакова, відаць, было таго, што ў першым радзе сядзелі члены камісіі.

Гэтае ўражанне ўмацавалася яшчэ больш пасля таго, як работнікі РДК расказалі мне пазней аб «чарговым» абласным аглядзе агітацыйна-мастацкіх брыгад, які адбыўся на Гомельшчыне ў канцы мая гэтага года. Рыхтаваліся, стараліся, яшчэ адзін «арыгінальны» сцэнарый шукалі. Калі ехалі ў Гомель, негакоіліся, як там усміхнецца ім фартуна. Сказалі, што выступаць будуць у парку на летняй эстрадзе. Добра, думалі, людзі збяруцца. Але памыліліся. Агляд праводзілі так, што гамяльчане, відаць, і не ведалі аб ім. Ды і час для выступлення выбралі няўдалы: тры гадзіны дня. Выступалі рагачоўскія артысты амаль перад пустымі лаўкамі. Апрача членаў камісіі, было чалавек дваццаць, не болей.

Што гэта? — узнікае пытанне. Хіба не сведчаць падобныя факты, што агляды ператвараюцца часам у мерапрыемствы дзеля «птушачкі», дзеля запаўнення адпаведнай графы ў справаздачах.

Ды і праводзяцца яны вельмі ўжо часта, вельмі інтэнсіўна. Я назваў вышэй тры аднатыпныя агляды, а яны ж адбыліся на працягу толькі паўгоддзя. Летась адбыліся агляды: драмкалектываў (раённыя, абласныя рэспубліканскі), канцэртных праграм (абласны), агляд індывідуальных выканаўцаў (рэспубліканскі), агляд чытальнікаў (рэспубліканскі), агітацыйна-мастацкіх брыгад (раённы, абласны рэспубліканскі).

Можна было б гаварыць яшчэ і аб іншых недахопах у практыцы правядзення аглядаў. Далей так праводзіць агляды, як да гэтага часу, нельга. Трэба накіроўваць і каардынаваць развіццё самадзейнага мастацтва. Відаць, трэба праводзіць і агляды. Але толькі інакш. Так, каб кожны агляд падводзіў рэальныя дасягненні самадзейнага мастацтва, даваў штуршок для яго далейшага развіцця, а, з другога боку, каб выліваўся ў сапраўдную ўрачыстасць, у сапраўднае свята культуры.

СУСТРЭЧЫ-КАНЦЭРТЫ

Восем творчых сустрэч-канцэртаў наладзіў Саюз кампазітараў БССР для воінаў-пагранічнікаў. На заставах музыказнаўца І. Нісневіч расказваў прысутным аб працы IV-га з'езда кампазітараў рэспублікі і III-га з'езда кампазітараў Саюза ССР. Перад воінамі з вялікай канцэртнай праграмай выступілі спевакі В. Чарнабаеў, Г. Агніўцава, Ю. Матраеў, цымбаліст М. Шмелькін, баяніст А. Болатаў. Яны выконвалі рамансы і песні, інструментальныя п'есы Н. Сакалоўскага, Ю. Семянякі, Ул. Алоўнікава, Э. Калманоўскага, А. Далуханяна, П. Майбарады, В. Мурадэлі Цёпла сустракалі воіны кампазітара Ю. Семяняку, які расказваў аб сваім творчым шляху і выконваў шэраг сваіх вакальных твораў.

З кінакамерай па рэспубліцы

Шмат клопатаў у будаўнікоў Полацкага нафтаперагоннага завода. Ідзе мантаж цеплаэлектрацэнтралі, хутка яна дасць першы ток. Заўсёды дамагаюцца выдатных вынікаў будаўнікі станцыі Сушчын, Чэбескаў, Мілер. Аб іх натхнёнай працы расказваецца ў чарговым, 18-тым нумары кіначасопіса «Савецкая Беларусь», які выйшаў на экраны.

Старанна даглядаюць буракі ў навукова-даследчай гаспадарцы Інстытута земляробства Акадэміі навук БССР. Пошукам вучоных прысвечаны другі кінасюжэт нумара.

У кінарэпартажы расказваецца аб юбілеі старэйшай навучальнай установы рэспублікі — Беларускага дзяржаўнага універсітэта.

Гледачы пазнаёмяцца з жыхаром вёскі Юракоўшчына Лепельскага раёна, Ануфрыем Міхайлавічам Кажэнскім, якому нядаўна споўнілася сто гадоў, пабываюць у піянерскім лагеры «Лясная казка», што размясціўся ў сасонніку пад Ракавам, убачаць кадры, прысвечаныя святу песні, якое адбылося ў Маладзечна.

ТЭАТРАЛЬНАЯ ХРОНІКА

ТРЫ МЕСЯЦЫ НА ГАСТРОЛЯХ

22 ліпеня спектаклем «Джэні Герхардт» закончыў свае гастролі ў Мінску Брэсцкі абласны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі.

За тры месяцы тэатр пабываў таксама ў Баранавічах, Магілёве, Бабруйску, Барысаве, выязджаў у раённыя цэнтры і калгасы. Усюды артыстаў сустракалі цёпла, прыязна.

За час гастроляў калектыў тэатра падрыхтаваў дзве прэм'еры: «Дзіўны дом» па п'есе П. Васілеўскага (рэжысёр Г. Волкаў) і камедыю Лопе дэ Вега «Сабака на сене» (рэжысёр Ю. Арынянскі). Прэм'еры адбыліся ў Мінску і Магілёве.

У Магілёве артысты абмеркавалі спектакль «Дзіўны дом» са студэнтамі педагагічнага інстытута. У Мінску артысты сустрэліся з рабочымі аўтазавода. Сустрэча адбылася ў чырвоным кутку аднаго з цэхаў у час абедзеннага перапынку. У наступны дзень аўтазаводцы прагледзелі адзін са спектакляў тэатра. У знак дружбы рабочыя падаравалі калектыву эмблему сваіх машын — металічнага зубра.

Многа сустрэч было праведзена з калектывамі мастацкай самадзейнасці. Артысты арганізавалі ў драматычных гуртках семінарскія заняткі па рэжысуры і акцёрскаму майстэрству, мастацтву сцэнічнага грыму, далі каштоўныя парады і кансультацыі па падрыхтаваных ужо спектаклях.

Тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі вяртаецца ў Брэст. Тут артысты падзеляцца на групы і паедуць у раёны вобласці для абслугоўвання працаўнікоў палёў.

ПРЭМ'ЕРА НАРОДНАГА КАЛЕКТЫВУ

Багушэўскі народны тэатр паказаў працоўным гарадскога пасёлка сваю новую работу — спектакль па п'есе В. Лаўрэньцьева «Дзеля сваіх блізкіх». У спектаклі прынялі ўдзел самадзейныя артысты Л. Аверчанка, М. Бондысеў. М. Грыцкевіч і іншыя. Паставіла п'есу рэжысёр Р. Сарочкіна.

«КАЛЮЧАЯ РУЖА» Ў КАЛІНІНГРАДЗЕ

Беларускі Дзяржаўны тэатр оперы і балета, які знаходзіцца на гастролях у Калінінградзе, паказаў аматарам опернага мастацтва оперу Ю. Семянякі «Калючая ружа».

Папулярны оперны твор беларускай музыкі быў цёпла прыняты калінінградцамі.

У РАЁННЫМ ЦЭНТРЫ

За апошні час у Парычах выступалі артысты Гомельскага, Магілёўскага і Бабруйскага тэатраў. Артысты Гомельскага абласнога рускага тэатра паказалі жыхарам раённага цэнтра і рабочым саўгаса «Парычы» камедыю А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» і п'есу А. Арбузава «Згублены сын». У час свайго другога наведвання пасёлка тэатр паказаў аднаактовыя п'есы «Дачка рускага акцёра», «Кансультацыя» і «Небяспечная хвароба». Калектывы Магілёўскага і Бабруйскага драматычных тэатраў ставілі ў Парычах «Сержант міліцыі», «Кухарка замужам», «Чырвоныя д'ябалияты».

ГЭТА РОБІЦЬ ГРАМАДСКАСЦЬ

Іван Георгіевіч Часнакоў вялікі кнігалюб. Многа год ён збіраў кнігі для сваёй бібліятэкі. Але не для таго, каб яна ператварылася ў кнігасховішча.

— Калі кніга выпушчана пяцідзесяцітысячным тыражом, яна павінна мець сама менш пяць мільёнаў чытачоў, — такой думкі трымаецца Іван Георгіевіч.

І. Часнакоў жыве на ўскраіне горада, дзе жыхарам цяжэй, чым тым, хто жыве ў цэнтры горада, атрымаць кнігу з цэнтральнай Бабруйскай бібліятэкі: далёка. Іван Георгіевіч адкрыў для суседзяў шырокі доступ да кніг сваёй бібліятэкі. Ён даваў кнігі людзям на дом, часта пасля рабочага дня чытаў ім урыўкі з асобных твораў.

Івана Часнакова абралі старшынёй савета бібліятэкі імя Гогаля. Разнастайныя і цікавыя масавыя мерапрыемствы па прапагандзе кнігі праводзіць гэтая бібліятэка. І заўсёды душою іх з'яўляецца Іван Георгіевіч. Члены савета правялі цікавыя літаратурныя вечары для рабочых інкубатарнай станцыі, у цэхах фабрыкі «Індпашыўадзенне». Савет памог чытачцы Людміле Карнавухавай адкрыць хатнюю бібліятэку, а на далёкіх вуліцах стварыў перасоўкі. Імі загадваюць таксама члены савета.

Грамадскі пачатак у рабоце культурна-асветных устаноў горада і Бабруйскага раёна атрымлівае ўсё больш шырокі размах. У Міхалёўскай сельскай бібліятэцы захварэў бібліятэкар. Не было кім замяніць яго. Закрыць бібліятэку? Калгаснік сельгасарцелі імя Дзяржынскага Іван Гаўрыленка ў час хваробы загадчыка бібліятэкі бясплатна замяняў яго. У Івана Гаўрыленкі знайшліся паслядоўнікі. Цяпер ідзе ў адпачынак загадчыца гарадской бібліятэкі імя Пушкіна В. Зорына, яе заменіць старшыня бібліятэчнага савета Ул. Лугаўской — пенсіянер, інвалід Айчыннай вайны. Найбольш актыўнымі членамі савета з'яўляюцца работніца трыкатажнай фабрыкі Надзея Бялінская, хатняя гаспадыня Алена Даставанава, работніца камбіната бытавога абслугоўвання Т. Жукава, радыётэхнік Леанід Мікалаеў і іншыя.

Па прапанове Н. Бялінскай і А. Даставанавай савет падрыхтаваў цікавы вечар на тэму «Мы не пацерпім гультаёў». Таня Жукава арганізавала на сваім прадпрыемстве дыспут на тэму «Чалавек будучыні выхоўваецца сёння». Па ініцыятыве Л. Мікалаева і Г. Новак пры бібліятэцы створана пастаянна дзеючая кансультацыя па тэхнічных пытаннях, якая памагае студэнтам-завочнікам, а таксама рабочым, якія жадаюць павысіць сваю кваліфікацыю.

І ў рабоце дзіцячых бібліятэк горада грамадскасць таксама прымае актыўны ўдзел. Так, пры бібліятэцы імя Крупскай створаны бацькоўскі савет, да работы якога прыцягнуты вопытныя настаўнікі горада. Савет трымае цесную сувязь са школамі горада, падбірае кнігі для дзяцей, праводзіць гутаркі з юнымі чытачамі.

Дырэктар кніжнага магазіна № 5 тав. Хасдан, як толькі заходзіць размова пра справы кніжнага гандлю, адзначае:

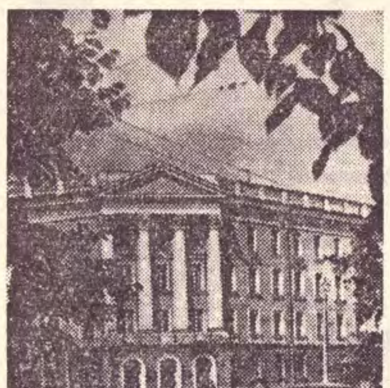
— Цяжкавата было б нам без грамадскіх распаўсюджвальнікаў кнігі.

Магазін налічвае каля 300 грамадскіх распаўсюджвальнікаў. Актывісты арганізавалі сёлета тры сустрэчы пакупнікоў кнігі з пісьменнікамі, выкарысталі радыё для перадач аб навінках літаратуры, арганізавалі кніжныя паліцы ў прадуктовых магазінах, зрабілі восем выездаў на прадпрыемствы, дзе правялі Дзень кнігі.

Актывісты культурна-асветнай работы ёсць у кінатэатрах, музычнай школе і іншых установах. Артысты Бабруйскага тэатра тт. Бандарчык і Сокалаў стварылі калгасны тэатр у сельгасарцелі «Перамога».

Падобных прыкладаў многа. Культурнае абслугоўванне насельніцтва ўсё больш пераходзіць у рукі грамадскасці, і гэта дае добрыя вынікі.

А. СІМАНАВА,
старшыня Бабруйскага гаркома прафсаюза работнікаў культуры.

Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Ён створаны ў 1945 годзе. Спачатку тут рыхтавалі толькі акцёраў. Выхаванцаў акцёрскага факультэта можна сустрэць цяпер ва ўсіх тэатрах рэспублікі. Некаторыя з іх працуюць рэжысёрамі, дыктарамі на студыях тэлебачання і на радыё. Інстытут выхаваў таксама цэлую групу крытыкаў і тэатразнаўцаў. Трое з выпускнікоў абаранілі кандыдацкія дысертацыі па гісторыі беларускага тэатра.

У 1953 годзе інстытут быў разгорнуты ў тэатральна-мастацкі. Быў адкрыты мастацкі факультэт з аддзяленнямі жывапісу, скульптуры і графікі, а ў 1959 годзе сюды ж далучылася і аддзяленне тэатральных дэкаратараў.

У 1959 годзе мастацкі факультэт адкрывае вячэрняе аддзяленне — па ўсіх вышэй названых спецыяльнасцях, да якіх у 1961 годзе далучаюцца яшчэ і новыя — па прыкладных мастацтвах: керамікі, апрацоўкі дрэва, манументальнага жывапісу і апрацоўкі тканін.

З 1958 года ў інстытуце адкрыт рэжысёрскі факультэт, а сёлета ідзе набор на новы — мастацтвазнаўчы, з аддзяленнямі тэорыі і гісторыі тэатра і выяўленчага мастацтва.

Сёлета адбыўся трынаццаты выпуск акцёраў і чацвёрты выпуск мастакоў. Пра дыпломныя працы выпускнікоў мы расказваем сёння ў нашай газеце.

ІХ ЧАКАЕ СЦЭНА

М. МОДЭЛЬ

Адбыўся яшчэ адзін выпуск акцёрскага факультэта Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Што ж паказалі нам выпускнікі на сваіх дыпломных спектаклях?

Перш-наперш варта папракнуць інстытут за не зусім удалы падбор рэпертуару, у якім зусім няма беларускіх п'ес. Выбар сучаснай п'есы — «Траянскі конь» Г. Прыедэ — таксама не лепшы, бо па ёй цяжка меркаваць аб тым, наколькі выпускнікі адчуваюць сучаснасць, ці ўмеюць выяўляць праз мастацкія вобразы свой погляд на сённяшняе жыццё краіны.

Пераважная большасць дыпломных спектакляў (тры з чатырох) пастаўлены па класічных творах. Як жа ў іх выявіліся здольнасці выпускнікоў?

«Смерць ваяводы» — рамантычная меладрама Ю. Славацкага — сыграна ў дэкарацыях, музычным афармленні і ў мізансцэнах вядомай пастаноўкі Тэатра імя Янкі Купалы. Гэта не магло не скаваць творчую думку маладых выканаўцаў. Гатовыя сцэнічныя ўзоры акадэмічных трактовак пазбавілі іх творчай самастойнасці.

«Апошнія» М. Горкага — цудоўная п'еса для дыпломнага паказу. Але і тут, шчыра кажучы, кіраўнік курса К. Саннікаў па сутнасці паўтарыў самога сябе (ён ставіў гэтую ж п'есу чатыры гады назад са сваім папярэднім выпускам).

Чацвёртая п'еса, паказаная выпускнікамі, — камедыя «З каханнем не жартуюць» Кальдэрона.

Як жа падрыхтаваны выпускнікі да самастойнай творчай працы?

Удумлівымі, творчымі адносінамі да працы вызначаецца І. Астравумава. Асабліва выразна гэтыя якасці студэнткі праявіліся ў вобразе Любы («Апошнія»). Дыпламантка доўга і пытліва шукала свайго сцэнічнага вырашэння вобраза.

Люба Астравумавай калючая, рэзкая, злосная. Студэнтка апраўдвае ў вобразе рэпліку Любы: «...Усе скардзяцца на мяне, быццам бы я зімовы холад або асенні дождж». Яна больш за іншых адчувае адсутнасць будучыні ў Каламійцавых. Выразныя філасофскія акцэнты ў ролі з'яўляюцца ключом да разумення ўсяго спектакля, у якім разыгрываецца «трагічны балаган». Нянавісць і гнеў гераіні грунтуецца не на асабістай драме і крыўдзе няшчаснай дзяўчыны, а першнаперш на грамадскіх матывах асуджэння Любай «апошніх» прадстаўнікоў паліцэйска-бюракратычнага рэжыму.

У Любы—Астравумавай не зусім яшчэ загінула мара аб простым чалавечым шчасці. Яна прагне лепшага лёсу, лепшай долі, але цвяроза ацэньвае жыццёвыя акалічнасці і не захапляецца ніякімі ілюзіямі. Мяркуючы па гэтай ролі, студэнтка валодае ўмельствам тыпізацыі вобраза, майстэрствам лепкі шматграннага характару.

У гэтым пераконвае і Беатрыса І. Астравумавай («З каханнем не жартуюць»). Гераіня ў выкананні студэнткі — ганарыстая «вучоная» манерніца, якая без усякае патрэбы карыстаецца мудрагелістымі лацінскімі словамі, вельмі моднымі для іспанскай арыстакратычнай моладзі таго часу.

Асэнсоўваючы сцэнічны характар, І. Астравумава выразна паказвае, як у душы яе гераіні ўзнікае светлае шчырае пачуццё да Алонса. Гуманістычная тэма становіцца асноўнай у вобразе.

На жаль, на дыпломным паказе кіраўніцтва курса даручыла І. Астравумавай сыграць толькі адну сцэну ў спектаклі «Смерць ваяводы», і з яе Амеліяй давялося пазнаёміцца толькі па фрагменце. Аднак і тут мы адчулі, як выпускніца выносіць на першы план высакародную думку аб праве маладой жанчыны на шчасце і немагчымасці яго здзяйснення ва ўмовах цемрашальскай каталіцкай маралі.

Здольнасцю да самастойнага мастацкага асэнсавання вобраза вылучаецца і Л. Караткевіч. Гэтая выхаванка інстытута прафесіянальна больш сталая, чым яе таварышы. Яна адчувае сябе на сцэне свабодна, дзейнічае без напружання, як спрактыкаваная артыстка. Дыпламантка ва ўсіх створаных вобразах сцэнічна прывабная. Нам здаецца, што выпускніца знаходзіцца на плённым творчым шляху.

Л. Караткевіч шукае сваё вырашэнне вобраза Надзежды («Апошнія»). Яна адмовілася ад просталінейнасці, імкнецца раскрыць філасофію жыцця гераіні як прагу бясконцай асалоды і марнатраўства. У такіх людзей няма нічога святога, ніякіх станоўчых ідэалаў у грамадскім і асабістым жыцці. У маральным кодэксе гэтай жанчыны дазволена ўсё, што спрыяе задавальненню патрэб разбэшчанай натуры. Яна страшная сваім «прывабным» цынізмам і эстэцкім культам жаночага хараства, якія служаць не толькі фізічнай распусце, але і разбэшчванню грамадскіх нораваў.

Калі б студэнтка больш нічога не сыграла ў дыпломных спектаклях, яна і роллю Надзежды заслужыла б выдатную ацэнку ад Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі. Але мы бачылі Караткевіч яшчэ ў ролі Норы ў п'есе «Траянскі конь» і ў ролі Інэсы ў камедыі «З каханнем не жартуюць». Гэтыя ролі таксама пацвердзілі нашу думку пра шырокія творчыя магчымасці і добрую прафесіянальную падрыхтоўку выхаванкі інстытута. Тут таксама прыкметны «свае» інтанацыі будучай артысткі, яе выразная творчая пазіцыя, умельства тыпізацыі характару ў розных жанрах драматургіі.

Сваім шляхам у мастацкім асэнсаванні вобраза ідзе і А. Каляда. Студэнт паказаў здольнасць жыць думкамі і пачуццямі вобраза ў спектаклях розных жанраў. Асабліва ярка праявіліся яго творчыя магчымасці ў «Апошніх» і ў камедыі Кальдэрона.

У «Апошніх» А. Каляда выступіў у ролі Ляшча. Пачварны цынізм—галоўная тэма гэтага вобраза. Герой Каляды ў сваіх паводзінах кіруецца філасофіяй, з якой вынікае, што грошы не маюць «дрэннага паху». Праўда, Лешч, з якім нас пазнаёміў А. Каляда, часам спрабуе «ўпрыгожыць» сябе ілжывым, дэкламацыйным пафасам, штучнай траскучай патэтыкай,—рысамі, якія больш уласцівы, бадай, тыпу Каламійцава. Хоць такая трактоўка вобраза здаецца нам крыху спрэчнай, нельга, аднак, не вітаць імкненне выканаўцы знайсці самастойнае ўвасабленне горкаўскага героя.

Асабліва ярка раскрываюцца здольнасці А. Каляды ў класічнай іспанскай камедыі, у ролі пранырлівага слугі Маскатэля. Герой Каляды—у цэнтры інтрыгі камедыі.

Мастацкі дыяпазон А. Каляды шматгранны, хоць ён у ролі Мазены, як і многія іншыя ўдзельнікі спектакля «Смерць ваяводы», не знайшоў арыгінальнага вырашэння. Выпускнік валодае даволі багатай унутранай і вонкавай акцёрскай тэхнікай, майстэрствам пераўвасаблення, якое спалучаецца з добрым артыстычным тэмпераментам.

Не ўсе выпускнікі паказалі дастатковую творчую самастойнасць і здольнасць да індывідуалізацыі вобраза. Не ва ўсіх выпадках удавалася зразумець прынцыповую пазіцыю акцёра ў яго стаўленні да героя. Даволі часта моладзь не зусім крытычна пераймала старэйшых, больш вопытных майстроў, не ўносячы сваіх непаўторных рыс у выкананне ролі.

Шчыра прызнаемся, што мы не заўважылі самастойнасці пошукаў Ю. Мініна ў ролях дона Алонсы і Ваяводы. Не зусім матываваны шляхі пераходу Алонсы—Мініна ад ігры «ў закаханасць» да Беатрысы, ад жартаў з каханнем да сапраўднага глыбокага пачуцця, якое авалодала юнаком. А менавіта ў гэтым і заключаецца «зерне» вобраза. Нам здалося, што Ю. Мініну пакуль што яшчэ не вельмі даюцца падтэксты і другія планы ролі.

Індывідуальнасць выпускніка больш выразна раскрылася ў вобразе Івана Каламійцава. На жаль, Ю. Мінін выступіў толькі ў трэцяй і чацвёртай дзеях спектакля, што крыху абмежавала яго жыццё ў вобразе. Малюючы сатырычны партрэт надзьмутай нікчэмнасці і дробнага палахліўца, Ю. Мінін карыстаецца «светаценем», робіць Каламійцава складаным, не трафарэтным, не просталінейным.

Вобраз Івана Каламійцава сведчыць аб тым, што Ю. Мінін падрыхтаваны вырашаць сур'ёзныя творчыя задачы, прынамсі, у драматычным рэпертуары. Маладому акцёру трэба больш клапаціцца аб сваёй дыкцыі, дбаць пра выразнасць слова на сцэне.

Роздум аб лёсе сваіх гераінь уласцівы і В. Земскай, асабліва ў ролі Веры («Апошнія»). Актрыса з напружаным драматызмам расказала пра лёс гэтай дзяўчынкі. Выразна «чытаецца» яе эвалюцыя ад наіўнага дзіцячага захаплення «казкамі цудоўнымі» да разумення таго, што гэтыя казкі «ўвялі ў зман адну маладзенькую дзяўчынку».

Студэнтка І. Шостак выступіла ў ролі Соф'і («Апошнія»). Яна раскрыла трагедыю маці, якая бездапаможна назірае інтэлектуальную і душэўную спустошанасць сваіх дзяцей, іх расчараванні ў жыцці.

Кволы лірык Якаў—сцэнічны герой студэнта В. Мароза. Бездапаможнасць, адсутнасць загартаванай волі, актыўнага дзейснага стаўлення да жыцця —рысы, якія «чытаюцца» ў вобразе. Аднак Мароз не ўзняўся да філасофскага разумення сацыяльнага сваяцтва паміж пасіўным суцяшальнікам Якавам і грубым салдафонам Іванам. Яго Якаў выклікае пачуццё жалю, а не пратэсту.

Не ясныя адносіны В. Мароза да вобразаў і ў іншых дыпломных спектаклях. Яго дон Хуан і Збігнеў таксама не вылучаюцца самастойнасцю творчай думкі.

Дыпломныя спектаклі паказалі, што Н. Добрыкавай найбольш удаюцца характэрныя ролі. Нянька Феадосья («Апошнія»)—не проста недарэчная старэнькая, а сімвалічная фігура. Эпізадычная роля сыграна з драматычным пафасам і дакладным сацыяльным сэнсам. На жаль, Амелія («Смерць ваяводы») не адпавядае творчай індывідуальнасці студэнткі і сыграна ёю некалькі тэатральна. Не парадавала Н. Добрыкава ў ролі Расмы («Траянскі конь»). Сцэнам Расмы з Агрысам не стае лірычнай цеплыні, юнацкай шчырасці. Н. Добрыкава ўяўляецца нам артысткай на невялікія жанравыя ролі.

Інстытут скончылі таксама В. Котаў, В. Міцяеў, Ю. Біруля, В. Паліцаеў і Л. Іванова. Кожнаму з іх уласціва імкненне жыць паўнакроўным жыццём у вобразе. Але гэта не заўсёды ім удаецца.

В. Котава мы бачылі ў вобразе Пятра («Апошнія»). Яго герой — дапытлівы шукальнік праўды, малады чалавек, які з усім запалам юнацкага сэрца пратэстуе супраць бесчалавечнай маралі Каламійцавых. Але юнак не здольны знайсці свой шлях у вялікім жыцці. Пётр— найбольшая ўдача Котава ў дыпломным рэпертуары, тут праявілася самастойнасць яго творчай думкі.

В. Міцяеў у вобразе Аляксандра знаёміць нас з дастойным нашчадкам Івана Каламійцава. Гэта ў перспектыве такі ж дзяржыморда і салдафон. І цяпер ён ужо ідэйны сваяк Надзежды і Ляшча. В. Міцяеў разам з Ю. Бірулем у ролях дона Луіса і дона Дыего складаюць цудоўны камедыйны дуэт у спектаклі «З каханнем не жартуюць». У іх багатая ігравая тэхніка.

Ю. Біруля больш парадаваў як комік, чым драматычны акцёр—выканаўца ролі Івана Каламійцава (у першым і другім актах). Праўда, часткова тут вінаваты і інстытут, які не даў магчымасці студэнту выступіць ва ўсім спектаклі, а абмежаваў яго, па сутнасці, экспазіцыйнымі сцэнамі. Мы не адчулі псіхалагічнай складанасці вобраза, не зразумелі філасофіі героя.

У дыпломных спектаклях не раскрыта індывідуальнасць Л. Івановай, якая выступала напарніцай Земскай або Добрыкавай, а самастойна ў цэлым спектаклі не сыграла ніводнай ролі.

* * *

Сярод выпускнікоў гэтага года ёсць прывабная моладзь, якая ў належных умовах будзе плённа развіваць свае здольнасці. Аднак хочацца выказаць у адрас інстытута і некаторыя заўвагі.

Турбуе адсутнасць маладых герояў і гераінь. Інстытут, напэўна, не прымае неабходных захадаў, каб знайсці такіх людзей у асяроддзі мастацкай самадзейнасці. Акцёрскі факультэт камплектуецца, у асноўным, стыхійна. Выбіраюцца толькі лепшыя з тых, якія самі падаюць заявы.

У мэтах творчай трэніроўкі студэнтаў, праверкі іх прафесіянальнай падрыхтоўкі варта было б дыпломныя спектаклі загадзя паказваць у розных аўдыторыях. Гэта дапаможа будучым акцёрам набыць навык да выступлення на прафесіянальнай сцэне.

Часцей варта практыкаваць удзел студэнтаў не толькі ў народных сцэнах спектакляў прафесіянальных тэатраў, але і ў эпізадычных ролях, хоць бы ў якасці дублёраў.

Сцэна з дыпломнага спектакля «Апошнія» М. Горкага. У ролях: Веры—Л. Іванова, Надзежды—Л. Караткевіч, Любы — І. Астравумава, Якава Каламійцава—В. Мароз, Соф'і—І. Шостак.

Фота УЛ. КРУКА.

У жывапісным цэху Барысаўскага шклозавода імя Дзяржынскага. Майстар жывапісу Света Кракоўская.

Фота Л. ГІГЕВІЧА.

ЭСТАФЕТА ІДЗЕ ПА МАГІЛЁЎШЧЫНЕ

Лепшыя калектывы мастацкай самадзейнасці Магілёўскай вобласці прымуць удзел у эстафеце, якая прысвечана Дэкадзе самадзейнага мастацтва Беларусі.

Эстафета пачалася ў Горках, дзе са справаздачным канцэртам выступілі калектывы мастацкай самадзейнасці Шклоўскага раёна, і ў Магілёўскім раёне, дзе свае дасягненні паказалі ўдзельнікі самадзейнасці Бялыніцкага раёна.

Асабліва цікавым было выступленне аматараў мастацтва з Бялыніцкага раёна. Поспехам карыстаўся дзявочы танцавальны калектыў раённага Дома культуры, якім кіруе Л. Фядорцава. Ён выканаў беларускі танец «Лён» і рускі карагод «Бярозка». Цёпла прынялі гледачы выканаўцаў беларускіх песень Ф. Арлоўскую і Г. Пальчык.

Разнастайная праграма калектываў мастацкай самадзейнасці Шклоўскага раёна. Тут створаны эстрадны аркестр. Добра гучыць «Песня пра Шклоўшчыну», музыку да якой напісаў самадзейны кампазітар, выкладчык мясцовай школы М. Рыўкін.

Эстафета перададзена ў Быхаўскі і Мсціслаўскі раёны, адкуль пойдзе далей — па ўсёй Магілёўшчыне. У канцэрты ўключыцца каля трох тысяч удзельнікаў мастацкай самадзейнасці.

Дзень кнігі ў Клецку

Лета багатае на святы. Свята, якое адбылося ў Клецку, не адзначана ні ў адным календары. Тут адбыўся «Дзень кнігі».

Каля дзвюх тысяч жыхароў раённага цэнтра сабраліся ў гарадскім парку. Перад прысутнымі выступілі беларускія пісьменнікі А. Кулакоўскі, Я. Скрыган, А. Астрэйка, Ул. Карпаў. Яны расказалі аб ролі літаратуры ў грамадскім жыцці, аб творах, якія пішуць, чыталі ўрыўкі з апавяданняў, вершы.

Тут жа быў арганізаваны продаж кніг беларускіх літаратараў. Госці сталі за прылаўкі і чытачы набылі кнігі з аўтографамі.

ПАЖАДАННІ НА ДАРОГУ

І. НАЗЫМАВА, мастацтвазнаўца.

Іх нямнога — дзевяць жывапісцаў, тры графікі, тры дэкаратары, два скульптары — выпускнікоў Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута гэтага года. Але справа, вядома, не ў колькасці. З чым прыйшлі гэтыя семнаццаць у мастацтва, пакінуўшы сцены інстытута, як далей будзе развівацца іх творчасць — цяпер ужо самастойна, без штодзённага апякунства педагогаў, калі ва ўсіх іх застанецца адзіны настаўнік — само жыццё?

Цяжка рабіць якія-небудзь прагнозы. Тым больш, што сярод цяперашняга чацвёртага выпуску за выключэннем, можа быць, Ю. Тура ніхто пакуль па-сапраўднаму не раскрыўся, не праявіў сябе як мастак са сваім своеасаблівым мастацкім светапоглядам. Гаварыць, чаму так здарылася — бо пяць гадоў вучобы ў інстытуце не такі ўжо маленькі час — тым больш цяжка. Гэта тэма другога артыкула — аб саміх прынцыпах адбору ў інстытут, аб методыцы выкладання ў ім і аб узроўні падрыхтоўкі як выкладчыкаў, так і студэнтаў. У гэтым жа артыкуле хочацца проста па-таварыску пагаварыць непасрэдна з самімі выпускнікамі, успомніць іх дыпломныя работы і зрабіць некаторыя агульныя і прыватныя заўвагі па ходу размовы.

Першае, што нельга абыйсці ў такой размове — агульнае ўражанне ад работ. Радасна, што пераважная большасць дыпломнікаў звярнулася да тэм сучаснасці і сапраўды невычэрпнай тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Пярэчанні часам выклікае сам падыход студэнтаў да тэм. Ён іншы раз механічны, бяздумны. І сюжэты, выбраныя дыпломнікамі, не заўсёды новыя, і вобразны лад, кампазіцыя, каляровыя вырашэнні напамінаюць ужо бачаныя работы.

Да крыўднага мала вобразаў запомнілася пасля прагляду карцін выпускнікоў-жывапісцаў. Гэта—стары тыпу дзеда Шчукара ў рабоце А. Калюжнага «Аб справах калгасных» і немалады дэмабілізаваны салдат у карціне Г. Шэлега «Вясна». Можна ўспомніць яшчэ рабочага, які спускаецца па лесвіцы ў карціне «Высотнікі» Л. Лапцінскага і жанчыну з дзіцем, што задумалася аб нечым ля пячуркі ў карціне М. Навіцкага «1942».

Але чаму так мала ўвагі ўдзяляецца чалавечаму твару? У разумным, натхнёным, дапытлівым, хітрым, мужным, вясёлым, задуменным твары хочацца бачыць раскрыццё вобраза сучаснікаў. Шкада, што выпускнікі не прадстаўляюць на абарону партрэты. Размова ідзе, зразумела, не аб звычайным вучэбным эцюдзе, а аб сапраўдным псіхалагічным партрэце. Незаслужана забыты і яшчэ адзін жанр — пейзаж. Часам адносяцца да пейзажа ды і да партрэта, як да лабараторнай работы, а не як да сур'ёзнай творчасці, якая патрабуе вялікай думкі, душы і майстэрства. У пагоні за тэмамі, сюжэтамі, якія не вынашаны ў сэрцы, перавага аддаецца знешняму літаратурнаму, фабульнаму боку, а галоўнае — жывапісная вобразнасць аказваецца нечым другарадным, на што проста не хапае часу, не гаворачы ўжо аб майстэрстве. У выніку даводзіцца мець справу з добрымі заяўкамі, але не з іх мастацкім вырашэннем.

Ці не таму агульным недахопам работ выпускнікоў-жывапісцаў з'яўляецца слабое веданне і малюнка, і пабудовы лінейнай і паветранай перспектывы, не ўсе яны валодаюць колерам. А без авалодання асновамі малюнка жывапісец не можа ўпэўнена ляпіць форму колерам. І крыўдна ў выніку бачыць, як часам за знешне хлёсткім, шырокім мазком захоўваецца няўменне або нежаданне маладога мастака старанна вывучыць натуру. Уменне добра маляваць і адчуваць форму зусім не азначае, што жывапіснае палатно можа быць заменена расфарбаваным малюнкам, як гэта атрымалася, напрыклад, у Ф. Даманскага ў карціне «Рабочыя». Тут колер проста не падпарадкаван малюнку, ён занадта жорсткі.

Паветраная перспектыва, якая стварае ўражанне глыбіні прасторы, недастаткова ўмела выкарыстана і ў цэлым радзе іншых работ. У іх другі план па колеру мала чым адрозніваецца ад пярэдняга. Тэарэтычна маладым мастакам, безумоўна, вядома, што паветра мяняе афарбоўку прадметаў, а вось перадаць гэта на палатне трэба ўжо ўмець практычна. І тут патрэбна не толькі вывучка, а і жывапіснае адчуванне колеру. Узяць хоць бы работу Г. Шэлега «Вясна». У ёй вельмі блытаюцца планы. Вобраз прыроды ў гэтым творы атрымаўся невыразным. А карціна ж гэтая аб тым, як учарашнія франтавікі вяртаюць да жыцця зраненую гітлераўцамі зямлю і яна, зямля, тут таксама — «дзеючая асоба».

Настрой жывапісца праяўляецца ва ўсім і ў значнай ступені ў каларыце карціны. Забываць аб эмацыянальнай і эстэтычнай сіле колеру для жывапісца азначае забываць мову, на якой ён гаворыць. «Пачуццё колеру з'яўляецца папулярнейшай формай эстэтычнага пачуцця наогул», — гаварыў яшчэ К. Маркс. І ў гэтым напрамку дыпломнікам-жывапісцам давядзецца яшчэ многа і сур'ёзна працаваць, пастаянна задумваючыся над гарманічнасцю каляровага гучання карціны і адпаведнасцю яго ідэі твора.

Пэўныя каларыстычныя вартасці ёсць у рабоце Л. Эрлер «Раніца». Прыгожа, лёгка напісаны кінуты на парапет букет бэзу, мост праз Свіслач і горад, што патанае ў дымцы — бясспрэчныя ўдачы карціны.

Аднак такія ўжо законы мастацтва — празмерная ўвага нейкім адным кампанентам за кошт другіх прыводзіць да парушэння гармоніі і перашкаджае цэльнасці ўспрыняцця. Напрыклад, работа Л. Лапчынскага «Высотнікі», мажорная па колеру, чытаецца з вялікай адлегласці і гэта яе вартасць. Але фігура рабочага ў сінім камбінезоне занадта ўжо яўна прадыктавана дэкаратыўнымі задачамі. Шызы твар яго нагадвае жалезную маску, а поза наўмысна няўстойлівая. Здаецца, што тымі ж фармальнымі задачамі прадыктавана і парушэнне лінейнай перспектывы.

Але я вярнуся да агульных заўваг. Маладым жывапісцам хацелася б пажадаць сапраўды творчага падыходу не толькі да выбару і вырашэння тэм, але і не забываць аб адпаведнасці іх з асабістымі схільнасцямі. Аб тым, як гэта важна, сведчыць удача М. Моўчана, які стварыў серыю літаграфій «У пошуках лепшага жыцця». У іх знайшлі сваё адлюстраванне ўражанні, якія пачарпнуў мастак за гады эміграцыі ў Аргенціне. Дробныя недахопы ў выкананні не пазбаўляюць лісты глыбокай выразнасці. У іх адчуваецца ўдумлівасць мастака.

Цэлая серыя эскізаў была прадстаўлена да абароны скульптарам Е. Санько. У цікава задуманых варыянтах і добрасумленна выкананым дыпломе выявілася вялікая патрабавальнасць мастака да сябе. І гэтая патрабавальнасць — залог будучых поспехаў маладога спецыяліста.

Самымі запамінальнымі аказаліся работы нешматлікай групы графікаў і тэатральных дэкаратараў.

Па-сапраўднаму ўзрадавалі і ўсхвалявалі эскізы дэкарацый Ю. Тура да балета А. Хачатурана «Спартак». Кожны з прадстаўленых лістоў вызначаецца глыбокай прадуманасцю сцэнічнага афармлення, логікай змены дэкарацый, прыгажосцю каляровага вырашэння і вобразным зместам.

Сцэна трыумфу імператара блішчыць ярка-жоўтым святочным асвятленнем. Пакатыя лесвіцы ўпрыгожаны палаючымі свяцільнікамі. Крутыя павароты лесвічнага марша дадуць магчымасць параўнальна доўга наглядаць за набліжэннем урачыстай працэсіі, якая, урэшце, сыходзіць на авансцэну.

Але вось апускаецца заднік з паказам высокай сцяны, да якой ланцугамі прыкуты рабы. Сцэна патанае ў змроку. Драматызм моманту павялічваецца водбліскам агнёў святочнага Рыма.

Выключна лаканічныя і выразныя эскізы да другіх карцін балета.

Найменш удалым з'яўляецца ліст, які паказвае месца бою гладыятараў — Калізей. Архітэктура яго недастаткова пераканаўчая, а каляровае вырашэнне эскіза занадта лёгкае.

...Пачатак самастойнага шляху. Ён заўсёды цяжкі, але і заўсёды цікавы, захапляючы. Тут многае залежыць і ад таго багажу, з якім учарашнія студэнты пакідаюць сцены інстытута, і нават проста ад таго, як складзецца іх жыццё, але галоўнае ўсё ж у тым, каб гэты шлях быў працягам вучобы, каб не скончыўся ён абаронай дыплома. Бо гэта толькі фармальны рубеж, і, перайшоўшы яго, трэба захаваць прагу ведаў, прагу пошукаў.

І ЛАСКА, І ПЯШЧОТА, І ЛЮБОЎ

АДКРЫТЫ ЛІСТ ДЫРЭКТАРУ МІНСКАГА ГАДЗІННІКАВАГА ЗАВОДА ТАВ. Р. І. МАЖАЕВУ

Паважаны Рыгор Іванавіч!

Не так даўно ў нашых газетах паведамлялася, што Ваш завод пачне выпускаць жаночыя гадзіннікі новай маркі пад назвай «Мінск». У вячэрнім выпуску «Мінскай праўды» ад 14 ліпеня зноў надрукавана, што завод неўзабаве пачне выпускаць новую марку жаночых гадзіннікаў, але ўжо з новай назвай «Луч». Абодва гэтыя паведамленні мяне, як і кожнага, вядома, узрадавалі. Узрадавалі тым, што нашы жанчыны атрымаюць яшчэ адзін цудоўны падарунак (тым больш, што, як раней пісалася, ён будзе прыгожа выглядаць: малечкі, велічынёй з капейку, добра аформлены). Але засмуцілі абедзьве назвы.

Згадзіцеся самі, як няўдала гучыць, калі далікатная, мініяцюрная рэч, прыналежнасць жаночага туалету, будзе называцца словам мужчынскага роду ды яшчэ такім далёкім ад самой прыроды прадмета. Агульнавядома, што калі мы называем якую рэч, то адначасна і ўяўляем яе, бо наша мысленне вобразнае. Назва — гэта як бы сімвал. А тут жа поўная працілегласць, страшэнны дысананс: малюсенькая рэч, і раптам — «Мінск» або «Луч». Ні ўласцівасці рэчы, ні яе прызначэння і прыналежнасці тут няма. Ясна, што абедзве гэтыя назвы ўзяты непрадумана, выпадкова. Тым больш, што яны стандартныя, а такімі аднолькавымі, стандартнымі назвамі мы ўжо затаварыліся, ад іх аж нядобра на душы. Успомніце колькі прадметаў ахрышчана гэтакімі аднолькавымі імёнамі — і гасцініцы, і кінатэатры, і радыёлы, і цукеркі, і нават футаралы для акуляраў. А гадзіннік «Луч» ужо існуе і якраз такі, што адпавядае сваёй назве — мужчынскі, дык навошта ж паўтарацца? Няўжо мы не можам прыдумаць нечага новага, свежага, арыгінальнага, свайго?

З любоўю зробленая мініяцюрная, прыгожая рэч, якая мае служыць жанчыне не толькі практычна, а галоўным чынам як аздоба патрабуе ў першую чаргу эстэтычнага вырашэння. Само сабою хочацца, каб такая рэч называлася мякка, паэтычна, каб у такой назве была і ласка, і пяшчота і нават любоў.

Летась мне давялося быць на Вашым заводзе. Мабыць, іменна клапоцячыся аб гэтай ласкавай. паэтычнай старане, дзяўчаты (а іх у Вас так многа, і ўсе такія маладыя, і наперадзе ў іх так многа шчасця!) абступілі мяне і папрасілі:

— Памажыце нам з назваю. Вы ж там паэты ды пісьменнікі, вам гэта лягчэй. Хочацца, каб наш гадзіннік называўся неяк прыемна для душы. Зрабіце гэта дзеля жанчын, няўжо яны таго няварты. І яшчэ: каб ён зваўся па-беларуску. Толькі падумайце — наш гадзіннік пойдзе па свеце, можа, нават за межы рэспублікі, то няхай ўсюды ведаюць, што гэта зроблена ў нас.

Вось які высакародны клопат быў у Вашых дзяўчат. Я памятаю, тут жа мы, чалавек колькі, сабраліся ў Саюзе пісьменнікаў і накідалі некалькі назваў: Паўлінка, Хвілінка, Мінутка, Казка, Сняжынка, Усмешка, Рамонка, Мара, Пралеска, Вішанька, Вясянка, Матылёк, Пчолка, Загадка,— толькі некаторыя з іх я цяпер успамінаю. Няхай сабе яны не вельмі ўдалыя ці не ўсе ўдалыя, бо яны былі накіданы наспех толькі як спроба, але ўсё роўна любая з іх куды больш адпавядае сутнасці прадмета.

Вельмі шкода што такія важныя рэчы, як мастацкае і эстэтычнае афармленне быту, па старой, нядобрай прывычцы вырашаюцца толькі за глухімі сценамі службовых кабінетаў, а не выносяцца на абмеркаванне шырокай грамадскасці. Хіба ж дрэнна было б, каб у любой газеце, хоць бы ў «Літаратуры і мастацтве», было сказана ад завода, што так і так, мы пачынаем выпускаць новы гадзіннік, давайце памяркуем, таварышы, як яго назваць і Вы пабачылі б, колькі нераўнадушных людзей прыйшло б Вам на дапамогу. Мабыць, пара браць за норму новую, добрую прывычку — раіцца з людзьмі.

Я не пісаў бы Вам гэтага ліста, Рыгор Іванавіч, каб гэта датычыла нейкай малаважнай, прыватнай, выпадковай з'явы. Карыстаючыся выпадкам, мне хочацца заадно звянуць увагу і другіх прадпрыемстваў і калектываў, якія абслугоўваюць наш быт — што яны не вельмі стараюцца ўпрыгожыць яго. Асабліва я маю на ўвазе сувенірную гаспадарку і рэчы, прызначаныя для падарункаў. Мала ў іх душы і таго, што перадае каларыт нашай зямлі і нашага часу. Вельмі бедныя, нейкія вымучаныя тэмы. Ды не менш важна і тое, каб рэч, зробленая ў нас, у Беларусі, і звалася на мове нашай рэспублікі.

Я спадзяюся, што гэты ліст Вы прачытаеце, Рыгор Іванавіч, і, можа, падумаеце, што сапраўды свой маленькі гадзіннічак, рэч, якая павінна прынесці радасць нашым жанчынам, Вы назвалі не зусім удала. І пакуль не позна яшчэ, папраўце.

З вялікаю павагаю да Вас

Янка СКРЫГАН.

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯКУБА КОЛАСА

ЖЫЦЦЁ ДЛЯ НАРОДА

Да 80-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа выдавецтва Акадэміі навук БССР выпусціла ў свет зборнік матэрыялаў аб жыццёвым і творчым шляху пісьменніка. У кнігу ўвайшлі артыкулы, успаміны беларускіх пісьменнікаў і пісьменнікаў братніх рэспублік, шматлікія выказванні чытачоў, вершы, прысвечаныя вялікаму і простаму чалавеку, якім быў Канстанцін Міхайлавіч.

Зборнік адкрываецца артыкулам Пятра Глебкі «Народны паэт Беларусі». Аўтар засяроджвае ўвагу чытачоў на асноўных рысах творчасці выдатнага мастака слова. Ён слушна заўважае: «Спакойная, каларытная паэзія «Новай зямлі», узвышаная лірыка «Сымона-музыкі», задушэўная апавядальнасць «У палескай глушы», глыбокая жыццёвая філасофія «Казак жыцця», эпічная шырыня «Дрыгвы», мяккі лірызм пейзажных вершаў, вясёлы і цёплы гумар жанравых апавяданняў — вось тыя асноўныя рысы, якія складаюць характар коласаўскай творчасці. Глыбокая ідэйнасць, высокае грамадскае пачуццё асвятляюць гэтыя рысы сапраўдным пафасам, яднаюць іх у адно цэлае, і перад намі выступае маналітная постаць магутнага паэта і пісьменніка».

Разгляду славутай коласаўскай трылогіі «На ростанях» прысвяціў свой артыкул «Шлях героя да народа» Леанід Навічэнка. Аўтар прасочвае эвалюцыю характару і светапогляду галоўнага героя твора Андрэя Лабановіча.

У артыкуле Сцяпана Александровіча «Першыя галасы прызнання» прыводзяцца цікавыя выказванні вучоных, літаратараў, пісьменнікаў аб дарэвалюцыйнай творчасці народнага песняра. Тут мы сустрэнем выказванні І. Свянціцкага, В. Шчурата, С. Русавай, А. Пагодзіна, М. Горкага. Аўтар сканцэнтроўвае ўвагу чытачоў на ацэнцы творчасці Якуба Коласа ў тагачасным польскім і чэшскім друку. Так, напрыклад, вядомы чэшскі паэт і перакладчык Адольф Чэрны ў вялікім артыкуле «Беларускія народныя літаратурныя імкненні ў 1909-10 гг.» («Славянскі пшэгляд», 1911, № 10) падрабязна спыняецца на разглядзе творчасці беларускага паэта, у прыватнасці на зборніку вершаў «Песні-жальбы», падкрэслівае рэалістычны кірунак яго паэзіі. Ён піша, што Якуб Колас — гэта «сын народа», які «вельмі ўражліва ўспрымае ўсё народнае гора».

Вялікае месца ў зборніку адведзена ўспамінам. Гэта адзін з самых цікавых раздзелаў кнігі. Мы бачым тут Канстанціна Міхайлавіча ў час яго вучобы ў Мікалаеўшчынскай народнай школе і ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (А. І. Мароз, «Мае сустрэчы»), на з'ездзе настаўнікаў у вёсцы Мікалаеўшчына ўлетку 1906 года (Я. Маўр, «Старонкі мінулага»), у Мінскім астрозе, дзе ён адбываў пакаранне за рэвалюцыйную работу сярод сялянства і за ўдзел у настаўніцкім з'ездзе (Ц. Гартны, «Маё трэцяе спатканне з Якубам Коласам»), у казармах у час першай сусветнай вайны (К. Шапялевіч, «Мая першая сустрэча з Якубам Коласам»), на далёкай Куршчыне, дзе ён тры гады пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі працаваў на ніве народнай асветы (В. Падлоў, «Якуб Колас у Курскай губерні»), у Беларускім педтэхнікуме (Я. Будзько, «Светлы вобраз»), ва ўніверсітэце (І. Гутараў, «Дарагі подпіс»), у грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны і ў пасляваенны час (П. Кавалёў, «Вялікі паэт і чалавек вялікі»; Э. Агняцвет, «У дні цяжкіх выпрабаванняў»; Я. Садоўскі, «Якуб Колас у жыцці»). І ўсюды і заўсёды адчуваем мы заклапочанасць паэта лёсам Радзімы, лёсам народа, яго культуры і літаратуры, лёсам простага чалавека, з якім паэт дзяліў радасці і гора на працягу ўсяго свайго жыцця.

Якуб Колас быў не толькі вялікім пісьменнікам, але і цудоўным сем'янінам. Як справядліва піша Міхась Лынькоў у сваіх успамінах пад назвай «Аб чалавеку, другу, настаўніку», жыццё коласавай сям'і «нагадвала жыццё працалюбівай сялянскай сям'і, дзе кожны ведае сваё месца, свае абавязкі, дзе кожны па сваіх сілах, па сваіх магчымасцях уносіць сваю долю ў агульны дабрабыт калектыву», а сам паэт «лепшым адпачынкам ад доўгіх гадзін, праведзеных за пісьмовым сталом... прызнаваў фізічную працу». Якуб Колас горача любіў родную прыроду, вельмі перажываў, калі ўсталёўвалася неспрыяльнае для ўраджаю надвор'е, быў выдатным грыбніком, добрым рыбаловам, вялікім жыццялюбам.

Паэт заўсёды проста, зразумела, па-народнаму мудра выказваўся аб мастацтве, не любіў твораў мастацтва, адарваных ад рэальнага жыцця. Я. Колас, піша ў сваіх успамінах Заір Азгур: «неяк раз, гледзячы на мае работы ў майстэрні... выказаў такую думку:

— Некаторыя выдумляюць вобразы герояў. Навошта іх выдумляць. Героі жывуць. Яны маюць імёны і прозвішчы, іх ужо не адзінкі, а маса. Уся задача мастака заключаецца ў тым, каб убачыць героя, адгадаць яго далейшы лёс. На тое і мастак, каб заўважыць жывога чалавека і адлюстраваць яго ў творы... Галоўнае — самому перажыць тое, пра што пішаш».

Значнае месца ў зборніку займаюць выказванні рабочых, калгаснікаў, настаўнікаў аб творчасці нашага незабыўнага песняра. Знаёмішся з імі і яшчэ раз пераконваешся, як горача любіць наш народ свайго вернага сына.

У канцы зборніка змешчаны вершы Я. Купалы, П. Броўкі, А. Пракоф'ева, М. Рыльскага, М. Лужаніна, М. Танка, П. Панчанкі, П. Прыходзькі, М. Машары і многіх іншых паэтаў, прысвечаныя Якубу Коласу.

Перагорнута апошняя старонка зборніка. Не верыцца, што сярод нас няма гэтага цудоўнага чалавека, вялікага песняра. Ён заўсёды будзе жыць у памяці савецкага народа, якому аддаў сваё палымянае сэрца, свой багаты і разнастайны паэтычны талент.

М. БАЗАРЭВІЧ.

Жыццё для народа. Зборнік матэрыялаў аб жыцці і творчасці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Выдавецтва АН БССР. Мінск, 1962.

Я. КОЛАС І С. ГАРАДЗЕЦКІ [здымак 1946 г].

ДРУЖБА ПАЭТАЎ

Цікавай і яшчэ мала даследаванай старонкай шматбаковых сувязей Я. Купалы і Я. Коласа з польскай культурай з'яўляецца іх творчая дружба з выдатнымі пралетарскімі пісьменнікамі Польшчы Бруна Ясенскім і Станіславам Рышардам Стандэ.

І Ясенскі, і Стандэ добра ведалі Беларусь, неаднаразова бывалі ў Мінску, дзе прымалі ўдзел у з'ездах і нарадах пісьменнікаў, з захапленнем успрымалі небывалы росквіт культуры Савецкай Беларусі. С. Стандэ пераклаў на польскую мову вершы Я. Купалы, Б. Ясенскі — Я. Коласа.

Даволі незвычайнай з'яўляецца гісторыя перакладу Б. Ясенскім верша Я. Коласа «Панская ласка». У 1932 годзе на Беларусі адзначалася 50-годдзе народнага паэта, і Б. Ясенскі збіраўся прыехаць у Мінск. Але, як сам ён прызнаваўся: «Я спазніўся на поезд, і з гэтай прычыны не змог выкарыстаць запрашэнне на юбілей тав. Якуба Коласа. Лічу, што лепш за ўсё я ўшаную паэта беларускай беднаты, пераклаўшы выбар яго твораў на польскую мову. Дасылаю Вам у гэтым лісце перакладзены мной учора верш Якуба Коласа «Панская ласка»...

Назваўшы гэты верш Я. Коласа «аглушальнай аплявухай» польскім сацыял-дэмакратам, Б. Ясенскі ў лісце ў рэдакцыю польскай газеты «Орка», якая выходзіла ў Мінску, пісаў: «Я буду рад, калі рэха гэтай аплявухі са старонак «Оркі» дойдзе да польскіх працоўных мас Польшчы і Савецкай Беларусі». Ліст датаваны 14 снежня 1932 г., а пераклад верша «Панская ласка» быў апублікаваны ў «Орцы» 19 снежня 1932 года.

У маі і чэрвені 1935 года ў газеце «Літаратура і мастацтва» былі надрукаваны на польскай мове пераклады вершаў Я. Купалы «Якія» і «Лапці», зробленыя Станіславам Стандэ. Польскі паэт асабіста спаткаўся з Янкам Купалам і на юбілейным вечары 28 мая 1935 года чытаў свае пераклады.

Варта адзначыць, што пасля сваёй паездкі ў Беларусь С. Стандэ прысвяціў нашай рэспубліцы цудоўны верш «Беларусі», апублікаваны тады ж у «Известиях» у майстэрскім перакладзе М. Галоднага. Радкі гэтага верша і сёння гучаць натхнёным гімнам Беларусі, якая, гаворачы словамі Купалы, заняла «свой пачэсны пасад між народамі».

А. МАЖЭЙКА.

ГАНАРОВЫ КАЛГАСНІК

Дваццаць шэсць гадоў таму назад, студзеньскім днём 1936 года, народны паэт БССР Якуб Колас па запрашэнню калгаснікаў калгаса «Новы шлях» Астрашыцка-Гарадзецкага сельсавета Мінскага раёна прыехаў да іх у госці. У той час у гэты калгас, які лічыўся адным з перадавых калгасаў раёна, уваходзілі вёскі Раўбічы, Губічы, Аколіца і Горнаўка. Цяпер тут саўгас з той жа назвай.

Многія жыхары гэтых вёсак і цяпер памятаюць той дзень, калі да іх завітаў паважаны госць.

Аб прыездзе паэта ў калгас пісала газета «Звязда» ад 15 студзеня 1936 года:

«У калгасе «Новы шлях» усё ўбрана па-святочнаму. Сюды прыехаў народны паэт Беларусі Я. Колас. Сход калгаснікаў адбыўся ў пачатковай школе. Я. Колас расказаў калгаснікам аб сваім жыцці і творчым шляху.

З словамі ўдзячнасці выступілі калгасніцы Любоў Лукашэвіч, Надзя Васілеўская і калгаснік Сцяпан Міхалевіч, якія расказалі, як чытаюць яны творы Я. Коласа, чым яны хвалююць іх і што даюць ім для пазнавання жыцця».

На сходзе калгаснікі выбралі Я. Коласа ганаровым членам свайго калгаса.

М. ВОЙЦЕНКАЎ,
настаўнік Міханавіцкай васьмігадовай школы Мінскага раёна.

У МУЗЕІ ПЕСНЯРА

Калектыў навуковых супрацоўнікаў Літаратурнага музея Якуба Коласа шукае невядомыя матэрыялы, фатаграфіі, дакументы, ненадрукаваныя творы народнага паэта.

За апошні час у пісьменнікаў, грамадскіх дзеячоў, настаўнікаў, блізкіх і знаёмых Якуба Коласа выяўлена шмат пісем. У іх каштоўныя звесткі аб перакладах вершаў і паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» на рускую мову, аб працы паэта над 3-й часткай трылогіі «На ростанях», паэмамі «Рыбакова хата», «Суд у лесе», «Адплата», «На шляхах волі». Большасць гэтых пісем увойдзе ў збор твораў Якуба Коласа, які выдае Белдзяржвыдавецтва.

Супрацоўнікі музея падрыхтавалі да друку вялікі дзённік Якуба Коласа, які паэт вёў у Ташкенце і Клязьме, калі знаходзіўся ў эвакуацыі ў час Айчыннай вайны. Рыхтуецца таксама пасляваенны дзённік народнага паэта.

ФАРБЫ РОДНАГА СЛОВА

Гартаю гэтую кнігу, перачытваю, удумваюся ў тое, што здаецца мне асабліва дасціпным і трапным, і каторы раз лаўлю сябе на нязбыўным жаданні даведацца — хто ўпершыню вымавіў ну хоць бы гэта:

Дарагая тая хатка, дзе радзіла мяне матка.

Або:

Найшла каса на камень.

Або:

Нязгодны, як агонь з вадою.

Той першы — невядомы творца, але ясна, што кожная прыказка ці прымаўка праходзіць, калі можна так сказаць, творчую лабараторыю многіх і многіх асоб, падзеленых і адлегласцю і часам. Аб гэтым сведчыць бытаванне адных і тых жа прыказак і прымавак па ўсёй Беларусі ад сівой мінуўшчыны да нашых дзён. Яны ствараюцца і цяпер. Народ падхоплівае, адшліфоўвае і беражэ ў сваёй памяці ўсё цудоўнае, створанае людзьмі, якія робяць гэта не дзеля сваёй славы ці карысці, а па закліку душы, дзеля людзей, і самі без крыўды застаюцца невядомымі.

Так, па закліку душы, дзеля людзей. Так, імя гэтага аўтара — народ. І таму прыказкі, як і іншыя віды народнай творчасці, заўсёды шчырыя, праўдзівыя, накіраваныя супраць зла, у імя дабра і праўды. У іх адлюстраваны светапогляд народа, яго мастацкае бачанне свету, багацці яго мовы. Адсюль зразумела, як важна збіраць і вывучаць народную творчасць.

У гэтай справе за апошнія гады беларускія вучоныя і даследчыкі зрабілі значны зрух. Праўда, гэты зрух датычыць у асноўным збірання і публікацыі матэрыялу; багаццем тэарэтычных прац, якія б распрацоўвалі разнастайныя праблемы, звязаныя з народнай творчасцю, мы пакуль пахваліцца не можам. Але хочацца верыць, што будзе і гэта. Накапленне фальклорных запісаў і іх публікацыя, несумненна, спрыяюць абуджэнню тэарэтычнай думкі, росту цікавасці да народнай творчасці як з боку даследчыкаў, так і шырокай грамадскасці.

А што гэтая цікавасць вялікая, сведчыць і той факт, што зборнік Ф. Янкоўскага, пра які мы вядзём гаворку, выйшаў за раз другім выданнем і большым па аб'ёму. Ва ўступным артыкуле да першага выдання складальнік зазначаў, што агульная колькасць прыказак і прымавак у яго калекцыі наблізілася да 20 тысяч. І вось з гэтага вялікага запасу ў другое выданне зборніка ўлілося дадаткова больш дзвюх тысяч прыказак, прымавак, фразеалагізмаў. Каля 120 выслоўяў апушчана. Пячатка строгага і ўдумлівага адбору матэрыялу ляжыць на зборніку. Складальнік, як аб гэтым сведчыць змест зборніка, прытрымліваўся двуадзінага крытэрыю: адабраць найбольш значнае па думцы, дзе яскрава выступае характар, светапогляд і калектыўны вопыт народа, а па-другое — адабраць і найбольш цікавае па форме, па выяўленчых сродках, бо кожная прыказка ці прымаўка — гэта мініяцюрны па памерах мастацкі твор.

Прыказкі і прымаўкі — самы распаўсюджаны і літаральна ўсёабдымны від народнай творчасці: напэўна, на кожную жыццёвую з'яву ці выпадак, на кожную рысу ў характары чалавека ёсць у народзе адпаведная прыказка або прымаўка. Недарма бытуе сярод іх і такая:

На ўсё знойдзецца прыказка.

Гэта своеасаблівая энцыклапедыя народнага жыцця. Зборнік Ф. Янкоўскага, які, вядома, з'яўляецца толькі частачкай створанага народам багацця, усё ж дае выразнае і дастаткова цэласнае ўяўленне аб гэтай энцыклапедыі.

Вялікі пласт прыказак і прымавак адлюстроўвае цяжкае мінулае народа: сацыяльную няроўнасць і несправядлівасць, узаемаадносіны паміж беднымі і багатымі, законы і суд, накіраваныя супраць працоўных, антынародную сутнасць рэлігіі.

Адны пануюць, другія гаруюць.

Багаты беднаму не сябра.

Праўда ў тых, хто грошы мае.

Не падмажаш — не паедзеш.

Кожны святы да сябе горне.

Папоўскае вока, а воўчае горла.

Некалі Максім Горкі вельмі правільна адзначаў, што фальклору абсалютна неўласцівы песімізм, нягледзячы на тое, што творцы фальклору жылі цяжка, пакутліва і бяспраўна. Горкі гэта тлумачыў тым, што калектыву, народу як бы ўласцівы ўсведамленне сваёй неўміручасці і ўпэўненасць у перамозе над усімі варожымі яму сіламі.

Будзе кірмаш і на нашай вуліцы!

Ліха перамелецца — дабро наступіць.

І наша сонца ўвойдзе ў аконца.

Народныя спадзяванні спраўдзіліся. Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя прынесла новае жыццё. І аб гэтым жыцці народ складае новыя прыказкі і прымаўкі. У кнізе чытач знойдзе ёмістыя па змесце прыказкі і прымаўкі аб Камуністычнай партыі, аб Леніне і рэвалюцыі, аб тых вялікіх зрухах, якія адбыліся ў жыцці нашай краіны.

За гады Савецкай улады непазнавальна змянілася духоўнае аблічча народа. Кніга, газета, радыё шырока ўвайшлі ў быт савецкага чалавека. Нам ужо цяжка ўявіць, што некалі пераважная большасць насельніцтва была непісьменная. Але вусная народная творчасць жыве і цяпер. Жыве і прыказка і прымаўка. Народ любіць трапнае слова, шануе яго. Народ ведае вялікую цану гэтага слова, калі так праніклёна кажа пра яго:

Не частуй мяне ні піўцом,
ні вінцом,
а прывітай мяне шчыранькім
слаўцом.

Прыказкі і прымаўкі, як вядома, бытуюць непасрэдна ў жывой гутарцы. Адна з галоўных іх якасцей — гэта тое, што яны надзвычай лёгкія для запамінання. Ад гэтага залежыць жыццяздольнасць і даўгавечнасць той ці іншай прыказкі або прымаўкі. І от, задумваючыся над іх спецыфічнымі асаблівасцямі, бачыш, як народ, укладваючы глыбокі змест у прыказкі і прымаўкі, адшліфоўвае іх мастацкую форму, выкарыстоўвае разнастайныя выяўленчыя сродкі і прыёмы. Тут і рытмічная будова, і рыфма, і супастаўленне прадметаў ці з'яў, і антытэза, і параўнанне, і метафара, і, нарэшце, здзіўляючае ўменне выбраць самае трапнае, самае вобразнае слова. Ёсць чаму павучыцца ў народа! І на прыкладзе лепшых пісьменнікаў мінулага і сучаснага можна бачыць, як яны выкарыстоўвалі гэтыя невычэрпныя багацці народнай мудрасці. Колькі прыказак і прымавак можна сустрэць у творах Ф. Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, Я. Купалы, Я. Коласа, К. Крапівы. З другога боку, ёсць прыклады, калі трапныя афарыстычныя выразы літаратурных твораў фальклярызуюцца і набываюць шырокае бытаванне ў народзе.

Кніга «Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы» адрасавана масаваму чытачу. Ф. Янкоўскі прысвяціў яе настаўнікам Беларусі — людзям, якія нясуць асвету ў масы і самі знаходзяцца ў гушчы народа, ля вытокаў яго творчасці. Гэтым прысвячэннем складальнік як бы напамінае, каб настаўнікі ніколі не забывалі таго, што ад іх работы залежыць выхаванне ў новых і новых пакаленняў нашай моладзі шчырай пашаны да народнай творчасці, глыбокай любві да роднага слова.

Зборнік мае неабходны навукова-даведачны матэрыял. Гэта і змястоўная прадмова М. Судніка, і слова складальніка, і, нарэшце, заўвагі, дзе тлумачацца не ўсім вядомыя ці малавядомыя словы і выслоўі, падаюцца сціслыя звесткі аб паходжанні асобных прыказак, прымавак або фразеалагізмаў. Наяўнасць гэтага навукова-даведачнага апарату памагае масаваму чытачу карыстацца зборнікам.

Чытаючы зборнік, атрымліваеш вялікую асалоду. Крылатыя словы, напоўненыя жывымі сокамі і няблекнучымі фарбамі, сведчаць аб невычэрпным таленце іх стваральніка — народа.

А. МАРЦІНОВІЧ.

Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы. Склаў Ф. Янкоўскі. Выданне другое, дапоўненае. Выдавецтва Акадэміі навук БССР, 1962 г.

Кастусь ШАВЕЛЬ

ЛЕТА

Спачатку — грымоты далёкія,
Зарэчнага ветру парывы,
І воблачкі пылу лёгкія,
І хвалі, хвалі на нівах.

Прыгнуліся дрэвы высокія,
Замітусіліся кветкі...
І — першыя кроплі цокаюць,
Густога дажджу разведка.

Мільярдамі ножак срэбраных
Гасцінна ступіла на нівы.
Памчала лугамі, грэблямі
Пагоняй за спёкай, імклівай!

Да хмелю зямля ўпіваецца —
Такое вяселле сёння!
А суш пад яліны хаваецца —
Ў апошнім сваім бастыёне.

... Прыціхла нябёс артылерыя,
За поплавам плёскат-гоман:
Каўшамі поўнымі мерае
Ваду ручаінаў Нёман.

А лета плыве над ваколіцай,
Над жытняю нівай русай,
Ячменю на славу здаровіцца,
Ажно натапырыў вусы.

Духмень над палямі і сёламі...
Само ж, задаволена гэтым,
Вянок урачысты, вясёлкавы
Над гаем трымае лета.

ПА СЛЯДАХ НЕАПУБЛІКАВАНЫХ ПІСЕМ

Несур'ёзныя гастралёры і іх арганізатары

Рэдакцыя газеты атрымала ліст ад чытача Я. Крэмка з горада Паставы аб выступленнях брыгады Белдзярфілармоніі з удзелам заслужанай артысткі РСФСР Т. Акунеўскай. Аўтар крытыкаваў яе рэпертуар і нізкі ўзровень мастацкага выканання.

Мастацкі кіраўнік Белдзяржфілармоніі І. Палівода паведаміў: мастацкі савет Белдзяржфілармоніі разам з прадстаўнікамі Міністэрства культуры БССР наладзілі спецыяльны прагляд канцэртнай праграмы брыгады. За нізкую якасць выканання брыгада расфарміравана.

Сцяпан АЛЕКСАНДРОВІЧ

Сустрэчы ў Смольні

Пісьменнік Сцяпан Александровіч піша новую кнігу пра дарэвалюцыйнае жыццё і творчасць Якуба Коласа. Гэта будзе працяг аповесці пра маленства і юнацкія гады народнага паэта «Ад роднае зямлі...», якая нядаўна выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве БССР.

Ніжэй друкуем урывак з кнігі, у якім апавядаецца пра першую сустрэчу Янкі Купалы з Якубам Коласам (жнівень 1912 г.).

Летнім адвячоркам з мінскага цягніка на станцыі Стоўбцы сышоў сярэдняга росту русавы мужчына гадоў трыццаці. Апрануты ён быў не багата, але досыць прыстойна і з густам. На ім быў сівенькі гарнітур у палоску, белая сарочка, новыя паўчаравікі. У адной руцэ ён трымаў невялікі саквояж, у другой — светлую накідку і саламяны капялюш. Цікаўным уважлівым позіркам чалавек акінуў станцыйныя будынкі і лёгкім крокам пайшоў на перон.

Пасажыра ніхто не сустракаў. Ён павольна, некалькі разоў прайшоўся па пероне, паглядаючы на дарогу, дзе стаялі фурманкі балаголаў. Потым у нейкім роздуме паставіў на лаўку саквояж, палажыў накідку і капялюш, дастаў з кішэні гадзіннік.

На яго прыгожым твары з мяккімі, крыху насмешлівымі вачыма, з'явілася заклапочанасць. Ён яшчэ раз зірнуў на дарогу, потым на сонца, якое садзілася за лес, выцер хустачкай шырокі лоб, прыгладзіў валасы і прывычным рухам падкруціў рыжаватыя вусікі.

Цягнік патарахцеў у бок Замір'я, і на пероне стала ціха і бязлюдна. Пасажыр закурыў папяросу.

Вечарэла. Цёплы жнівеньскі дзень адыходзіў на спачынак. Ружовыя водбліскі паказаліся на рэдкіх воблаках, пазалацілі верхавіны дрэў.

З-за драўлянай прыбудоўкі, што прытулілася да станцыйнай мураванкі, выйшаў нейкі дзядзька ў форменнай адзежы з ліхтарамі ў руках.

— Скажыце, калі ласка, ці далёка Мікалаеўшчына? — падышоў да яго пасажыр.

— Не так далёка, вёрст восем будзе, — адказаў чыгуначнік. — Але ісці, на ноч гледзячы...

— Нічога, пакуль добра змеркне, я вёрст пяток прайду... А як мне на мікалаеўскую дарогу трапіць?

— Вунь бачыце аганёк? Гэта пераезд, — пачаў тлумачыць дзядзька. — Там звернеце налева і пойдзеце дарогаю. Мінуўшы вадзяны млын, трымайцеся дарогі, што вядзе ў Акінчыцы. За Акінчыцамі можна звярнуць направа цераз балота ў Альбуць. Так хутчэй патрапіце на мікалаеўскі гасцінец. Увогуле трымайцеся так, каб з правай рукі ў вас быў Нёман... А можа лепш было б завярнуць у маю хатку — вуньдзека ля самага пераезда — і пераначаваць? А заўтра раненька фурманка надарыцца. Мікалаеўскія настаўнікі заўсёды ў Доніса Драка, гэта значыць у мяне, свае куфэркі пакідаюць, калі ідуць пехатою дамоў... А вы, відаць, таксама настаўнік?

— Не, не настаўнік, але да аднаго знаёмага настаўніка еду, — адказаў пасажыр і, падзякаваўшы гаваркому дзядзьку Донісу Драку за запрашэнне пераначаваць, падаўся ўздоўж чыгуначнай каляі туды, дзе на пераездзе віднелася будка стрэлачніка і блішчаў ліхтар.

За невялічкім азярцом, на беразе якога стаяў млын, дарога павярнула на пясчаны ўзгорак, у маладыя хвойнік. Мужчына, трымаючы ў руцэ саквояж і перакінуўшы цераз плячо накідку, ішоў хутка і лёгка: відаць было, што ён прывык хадзіць пехатою.

Вечар быў ціхі. Аднекуль веяла духмяным водарам сена, травы і лугавых красак. У хвойніку запахла саломаю, прэлымі лісцямі і грыбамі. Падарожны чалавек на хвілю спыніўся і агледзеўся назад, дзе між дрэў свяціліся станцыйныя аганькі. Над возерам слаўся рэдкі туман, малады хвойнік зліваўся ў суцэльную сцяну. Нейкая незвычайная цішыня панавала навокал. Чалавек услухаўся ў ціш. І раптам да яго слыху дайшоў аднастайны трэск конікаў, птушыны посвіст, прыглушаны гоман лесу...

Неўзабаве хвойнік перайшоў у густы бор. Ужо надыходзіў змрок, калі сярод лесу паказаліся няясныя абрысы хат і гумнаў. Вось бліснуў адзін агеньчык, пасля другі. Недзе рыкала карова і бляялі авечкі...

З паўвярсты за вёскай лес кончыўся. Пачаўся луг, зарослы кустамі ніцай лазы і алешніку.

«Тут недзе павінна быць паваротка», — прыпамінаючы размову з Донісам Дракам, падумаў падарожны і стаў пільна ўглядацца. Вось яна! Вытаптаная сцяжынка збочвала ў кусты. Чалавек спыніўся, а потым смела рушыў на сцежку... Праз якую вярсту ён адчуў, ці яму проста здалося, што з правага боку павеяла прахаладай: там недзе Нёман! Значыцца, ідзе правільна: Мікалаеўшчына на беразе ракі. Неўзаметку кусты перайшлі ў дробналессе, а потым сцяжынку абступілі бярозы і старыя дубы.

Мужчына ішоў, высвістваючы нейкую мелодыю, пакуль дарожка не прывяла да балотнага ручайка. Берагі рачулкі, якая блішчала між кустоў, былі топкія, ногі правальваліся ў гразь. Чалавек паспрабаваў абысці ручаёк, але набраў вады і пачаў разувацца. Вада ў рачулцы была сцюдзёная, і прыемны халадок асвяжыў ногі.

«З крыніцы цячэ», — падумаў падарожны і пайшоў далей басанож. Мяккая вільготная сцяжынка вывела на грудок, пакрыты верасам. Пад ногі часцей сталі трапляць ігліцы, сухое голле, хваёвыя шышкі. Чалавек прысеў на пянёк і пачаў абувацца.

Далёка ў лесе крычала, аж заходзілася сава. Пошчак яе крыку доўга разлягаўся ў паветры. Пасля зусім блізка сонна забрахаў сабака і змоўк.

— Драч-драч, — пачулася збоку скрыпучая аднастайная песня.

Драч змоўк, і пад самым вухам засвістала сытаўка:

— Ці-ці, чык-чык!

Чалавек закурыў, глянуў на гадзіннік і рушыў далей. Хутка паўтары гадзіны, як ён у дарозе. Трэба спяшацца! Падарожны ішоў доўга, на скрыжаванні дарог пастаяў у роздуме і звярнуў направа. І зноў ішоў, пакуль не кончылася глухая сцежка. Куды ж цяпер? Чалавек спыніўся і прыслухаўся. Спакойна і аднастайна шумелі дрэвы, недзе направа высвістваў дрозд, крычалі дзікія качкі, падаваў голас бакас. З таго боку ў паветры выразна патыхала вільгаццю. Відаць, Нёман блізка. Раптам у вячэрняй цішы пачулася песня, звонкія дзявочыя галасы выводзілі:

Маладая дзеванька свае мамачкі просіць:
Мамачка мая родная, едзь у лужочак,
Да па калінку, да па калінавы цвяточак,
Да мне маладзенькай на вяночак!..

Чалавек радасна рушыў напрасткі ў той бок, дзе гучала песня. Прайшоў ён крыху, і дарогу яму перагарадзіла балота. Ён спыніўся і прыслухаўся. Да дзявочых галасоў далучаліся хлапечыя:

Мамачка пад'язджае —
Каліначка адцвітае.
Мамачка бліжай, бліжай —
Каліначка вышай, вышай.
Нешчаслівая гадзіна —
Адцвітае каліна.

Прыйшлося ўзяцца налева. Раптам хвоі спынілі сваю гамонку. Лес кончыўся і перайшоў у ядлоўцавы гаёк. Праз некалькі хвілін чалавек выйшаў на пясчаны ўзгорак і ўбачыў на шырокім лузе вогнішча начлежнікаў. Потым далёка бліснулі цьмяныя агеньчыкі. Вёска!

Чалавек радасна прыбавіў кроку і пайшоў пагоркам туды, дзе на зорным небасхіле вырысоўваліся сілуэты будынкаў. Калі ж ён сышоў з узгорка, дык зусім блізенька ўбачыў Нёман і недалёка адзінокі хутар — прысадзістую хату на два канцы, хлявчук і гумно, якія стаялі ў полі.

* * *

У сенцах гарэла газоўка. Цьмяны водбліск праз расчыненыя дзверы падаў на ганак і падворак. Ганна перамывала ў ночвах бульбу, а дзядзька Антось правіў чукі — скураныя лапці, калі на ганку пачуліся крокі і нехта прамовіў:

— Добры вечар у хату!

— Добры вечар!

— Ці не тут часам жыве Міцкевіч?

— А які вам трэба? — запытаў насцярожана дзядзька Антось. — У нас у сяле Міцкевічаў многа...

— Канстанцін Міцкевіч мне трэба. Якуб Колас, — з усмешкай дадаў падарожны чалавек.

— Тут, тут, — адказаў дзядзька, дагадваючыся, што прыехаў нейкі Костусеў знаёмы.

— Тады мне пашанцавала, — зноў усміхнуўся чалавек і, паставіўшы саквояж, працягнуў дзядзьку руку. — Будзем знаёмы, Іван Луцэвіч — Янка Купала...

— Янка Купала? — радасна ўсхапіўся дзядзька Антось. — Няўжо? О, які дарагі госць завітаў у нашу хату!..

— Як Косцік узрадуецца! — прамовіла маці. — Заходзьце, калі ласка, у хату! Косціка якраз няма дома, пайшоў у сяло... Зараз мы яго паклічам...

Антось запаліў на кухні лямпу і запрасіў госця:

— Праходзьце далей! Будзьце, як дома...

Ганна ў гэты час будзіла дачку:

— Маня, а Маня! Устань, мая дачушка, схадзі пазаві Костуся. Ён недзе ў Мілюка або Яські Базылёвага, скажы, што прыехаў Янка Купала. Толькі хуценька, мая галубка!..

Выправіўшы дзяўчыну, маці пачала завіхацца ля печы.

— Цётачка, а нашто такая турбацыя? — запытаў Купала.

— Гэта ж такі нечаканы і жаданы госць, што грэх не пачаставаць, — весела адказала Ганна. — Скажыце мне, Яначка, як гэта вы патрапілі так позна? Падвёз вас хто?

— Мне Костусь пісаў, што Мікалаеўшчына стаіць на Нёмане, а ваша хата з краю вёскі. Ну, і я пайшоў пехатою, — пачаў Янка Купала расказваць, як ён адзін ішоў незнаёмай дарогай, пераходзіў ручаёк, блукаў у лесе.

— Вы ж маглі лёгка заблудзіцца, — сказаў дзядзька Антось.

— Мог бы, але не заблудзіўся, — усміхнуўся Купала. — Лес я ведаю добра. Некалі мы жылі ў Прудзішчы і Селішчы, гэта туды, за Лагойскам. Там вакол лясы — лясы...

Слова за слова, і гаворка пайшла пра тутэйшыя радзівілаўскія лясы, пра Нёман, жыццё-быццё мікалаеўцаў.

— Жывецца ў нас нялёгка, — тлумачыў дзядзька Антось. — Зямля — пясок ды каменне — і мала яе. Калі б не лясы і Нёман, то даўно трэба было б кінуць-рынуць гэта месца і ўцякаць, куды вочы глядзяць. Лясы даюць сякі-такі кавалак хлеба нашаму брату. Скрозь цяпер купцы завіхаюцца і неміласэрна пляжаць лясы. Зімой нашыя мікалаеўцы сякуць лес, возяць калоды на рум, а вясною гоняць плыты... Нёман нам добра служыць, цягне ў наш мужыцкі бок. Гадоў два таму назад ён памяняў рэчышча і прырэзаў ад княжацкай сенажаці добрую луку мікалаеўцам...

Ганна расстаўляла ўжо шклянкі на стале, калі за акном пачуўся тупат. Янка Купала ўсхапіўся з тапчана.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Міхась СКРЫПКА

Жыве на свеце залаты Лёня...

Я ТРАПІЎ у гэтую цудоўную мясціну ў такі час, калі ўсё навокал п'яніла салодкім водарам расцвілых акацый, а гарачым поўднем густыя подыхі ветру прыносілі з бору пах смалы.

Тамашоўка — гэта незвычайна прыгожая вёска — размясцілася на стыку, як кажуць, трох дзяржаў. Тут канчаецца беларуская зямля — Брэстчына. За які кіламетр за лугам і бурным Бугам ляжыць [illegible] польскі гарадок Уладава, а недалёка, на правым беразе ракі пачынаецца Украіна.

Крыху здалёк вёска здаецца нейкім лясным астраўком. Магутныя таполі, кучаравыя ліпы, стромкія сосны, безліч белых і жоўтых акацый. І невялічкія акуратныя хаткі, і своеасаблівыя шырокія драўляныя двухпавярховыя дамы пад цынкавымі дахамі — усё хаваецца ў моры зеляніны.

Жывуць тут добрыя, працавітыя і гасцінныя людзі. Бадай, не знойдзеш нідзе ў другой вёсцы столькі дзяцей. Куды ні пайдзі, куды ні глянь — усюды дзеці. Тут размешчаны тры дзіцячыя ўстановы: лясная аздараўленчая школа, санаторый і дзіцячы дом.

За соснамі, у кветках, сярод саду раскінуліся будынкі Тамашоўскага дзіцячага дома. Цяпер у школьнікаў канікулы. Частка з іх паехала да сваякоў і сяброў, некаторыя пайшлі з рукзакамі ў паходы, старэйшая група збіраецца ехаць у Кіеў на экскурсію, некаторыя заняты доглядам пасеваў, дапамагаюць калгасу, гаспадарацца на дварэ, у майстэрнях.

Восем дзяўчат, што скончылі адзінаццаць клас, рыхтуюцца ў інстытуты, на прадпрыемствы.

Тры неразлучныя сяброўкі — Воля Пашкевіч і сёстры Кузьмені — Люба з Валяй — сёння заняты гаспадарчай работай: Люба гатуе для ўсіх абед, а Валя з Воляй паліваюць кветкі.

Адзін толькі Толя Сідарэвіч, схаваўшыся ад сяброў у густыя кусты язміну, заняты асабістай справай: ён піша верш аб народным паэце Янку Купалу. Гэта той самы Толя, які збіраецца напісаць ад імя ўсіх дзетдомаўцаў ліст у ААН,— сказалі мне.

— [illegible] у чым справа, можа, гэта жарт? У Толі пачырванеў твар і ён мне расказаў, што нядаўна дзетдомаўцы ўсклалі вянок з жывых кветак на помнік расстраляным у 1942 годзе 53 дзецям з Дамачаўскага дзіцячага дома. Толя недзе вычытаў, што фашысты расстралялі гэтых савецкіх дзяцей па загадзе Хойзінгера.

— Мы ведаем, — з абурэннем гаворыць Толя, — што гэты кат цяпер гуляе на волі і амерыканцы даюць яму ў рукі атамную зброю. Людзі не павінны гэтага дапусціць. Трэба ўзяць пад замок усіх атамных вар'ятаў.

Я паглядзеў на хлопцаў і дзяўчат, што акружылі нас, і прачытаў у іх вачах тыя ж думкі, якія выказваў Толя. Большасць дзетдомаўцаў засталіся сіротамі ізноў жа праз тую праклятую вайну: хаця бацькі іх і памерлі пасля вайны, але гэта яна падкасіла або цяжкімі ранамі, або голадам іх здароўе.

ГЭТАЕ невялікае адступленне, магчыма, не зусім пасуе да тэмы артыкула. Няхай даруе чытач. Але мне вельмі хацелася крышку расказаць, як жывуць дзеці, аб чым яны мараць, чым захапляюцца. Галоўнае ж, што так усхвалявала мяне, прымусіла ўзяцца за пяро — лёс хлопчыка, якога завуць Лёнем.

Неяк раз уранку дзеці з ляснoй школы запрасілі мяне ў госці на піянерскі збор. Здавалася, што нашай размове не будзе канца. Настрой ва ўсіх быў радасны, прыўзняты. І нечакана ўсю справу сапсаваў я сваёй неабдуманай заўвагай. У аднаго хлопчыка не было гальштука.

— А Лёня, відаць, сёння выпадкова забыўся завязаць гальштук?

Хлопчык аж змяніўся з твару, рукі яго задрыжалі, ён вінавата апусціў галаву і частачаста заморгаў вачыма. Усе прысутныя са спачуваннем глядзелі на таварыша. Стараста класа Наташа Садоўская пачала шаптацца са старшынёй савета атрада Шурай Чугуновай.

Няёмкую паўзу перарвала выхавацельніца Валянціна Іванаўна:

— Тут не Лёня, а іншыя вінаваты.

І ў гэты ж час дзяжурная запрасіла ўсіх абедаць.

Потым Валянціна Іванаўна расказала мне сумную гісторыю хлопчыка Лёні.

— Лёня трапіў у маю групу разам з усімі, з самага пачатку. Кідаліся ў вочы яго незвычайныя паводзіны. То ён бывае праз меру жвавы, можа гадзінамі бегаць па парку, дурэць, куляцца, лазіць на дрэвы, як быццам ён толькі вырваўся з доўгай няволі і цяпер ніяк не можа надурэцца. То раптам сціхае, хаваецца ад усіх дзе-небудзь у куточку і гадзінамі не паказваецца на вочы выхавацелям. Доўга мы не маглі разгадаць прычыны яго паводзін. Урач уважліва агледзела Лёню і нічога асаблівага не знайшла. Хлопчык — як і ўсе дзеці. Толькі ў вачах заўважаліся спалох і насцярожанасць.

Калі ўсе дзеці першы раз, абганяючы адзін другога, пабеглі ў кіно, Лёня, спасылаючыся на хваробу, не пайшоў.

— Яму ж мамка забараніла хадзіць у кіно,—сказаў па дарозе адзін хлопчык.

Лёня неяк і сам прызнаўся, што яго бацькі баптысты. У наступны раз ён у кіно ўсё ж пайшоў, але доўгі час не глядзеў на экран, а, паклаўшы галаву на спінку крэсла, заплюшчваў вочы. Толькі, калі зала выбухала дзіцячым смехам, Лёню пераадольвала цікаўнасць, і ён, украдкам ці ад «бога», ці ад таварышаў, з-пад рукі паглядаў на экран. Праз які месяц Лёня ўжо смела і з вялікай цікавасцю глядзеў кінакарціны. Яшчэ праз нейкі час ён у ліку першых бег у кіно, а, вяртаючыся назад, з запалам дзяліўся сваімі ўражаннямі, толькі прасіў сяброў, каб яны не расказвалі нічога маці.

Калі ж калектыўна чыталі і абмяркоўвалі артыкул «Вельмі хочацца жыць», змешчаны ў некалькіх нумарах «Зоркі», Лёня сам расказваў, як моляцца баптысты ў іх доме.

Здавалася, усё ідзе добра, і хлопчыка хутка вырвуць з-пад уплыву сектантаў. Але маці прыязджала сюды аж з Кобрына, каб сын, «крый, божа», не стаў піянерам. У такі час Лёня зусім замыкаўся і сумаваў: ён любіў і маці, і так шчыра пасябраваў з сябрамі, з выхавацелямі. Ён хацеў быць такім, як усе, жыць поўным жыццём школьніка. І толькі, калі ад'язджала маці, хлопчык зноў весяліўся і ажыўляўся.

Неяк дайшло да маці, што Лёня хоча паступіць у піянеры, і яна тэрмінова прыехала ў Тамашоўку «ратаваць» сына ад «нячыстай сілы».

У Лёні нарастаў душэўны разлад, паводзіны яго рабіліся няўпэўненымі. Пасля ад'езду маці ён пазбягаў дзяцей, быў маўклівы, па начах кідаўся ў ложку, гаварыў спрасоння. Калі ж у вольны час ён адыходзіў у сасоннік, выхавацелі сачылі за ім, баючыся, каб хлопчык не рашыўся на што дрэннае.

Праз які тыдзень ён зноў стаў такім, як і ўсе. Лёня пачынаў ужо і сам разбірацца, дзе праўда. Ён бачыў бацькоўскія клопаты настаўнікаў, выхавацеляў, урачоў, захапляўся кнігамі, кінакарцінамі, гульнямі. А як добра тут кормяць! І хлопчык пераконваўся, што толькі дзякуючы ўсяму гэтаму ён стаў зусім здаровым.

Ды што ж зробіш? Канчаюцца заняткі, хутка дзеці назусім пакінуць лясную школу, паедуць да сваіх бацькоў. Вядома, што кожны ўжо засумаваў па дому, хочацца хутчэй сустрэцца з роднымі, са старымі сябрамі. Толькі ў Лёні цяжка на душы, калі ён успомніць галашэнні маці, яе малітвы, забарону хадзіць у кіно, быць піянерам.

І вось перад самым ад'ездам Лёня папрасіў, каб яго прынялі ў піянеры. Але выхавацельніца, ведаючы бацькоў Лёні, пабаялася, каб гэтыя людзі, зусім страціўшы бацькоўскія пачуцці, не пакрыўдзілі чым хлопчыка. Такім чынам, настаўнікі ўступілі сектантам. Так спакайней!

...У пакоі, дзе піянеры рыхтаваліся да ад'езду, Лёня з зайздрасцю глядзеў, як дзяўчынка прасавала вымытыя гальштукі, і не вытрымаў.

— Дайце мне хоць папрасаваць чый-небудзь гальштук.

Дзяўчынка глянула на сябровак і нерашуча перадала Лёню прас. Той з радасцю яго ўзяў і, з любоўю разгладзіўшы яшчэ крыху вільготны гальштук, пачаў прасаваць. У душы ён адчуў асалоду, толькі вочы затуманіліся: чаму ён не такі, як усе, чаму ён не піянер?

І раптам хлопчык з трэцяга класа, як бізуном, сцебануў яго словамі:

— Я не хачу, каб мой гальштук прасаваў баптыст!

На хлопца ўсе зашыкалі і, абазваўшы бессаромнікам, выпхнулі яго з пакоя. А Лёня, разгублены, выпусціў з рук прас і вінавата паглядзеў навокал, нібы просячы прабачэння, потым крута павярнуўся і выбег на двор. Яго дагналі таварышы і пачалі па-свойму, па-дзіцячы супакойваць. Толькі Лёню ад гэтага станавілася яшчэ цяжэй. Ён адчуваў сябе, як злодзей, злоўлены за руку.

Я не ведаю, як Лёня развітваўся са сваімі сябрамі з ляснoй школы. Цяпер ён ужо, напэўна, у Кобрыне, у доме сваіх бацькоў, якія жывуць на вуліцы Гастэла, 25. Пэўна, ужо і бацька і маці, а магчыма, і ўся секта будуць агульнымі сіламі выганяць з хлопчыка «нячысты дух». Магчыма, яны будуць даказваць Лёні, што толькі дзякуючы богу ён вылечыўся. І што ён будзе вялікім праведнікам сярод братоў і сясцёр ва хрысце. Толькі Лёня добра ведае, дзе праўда. І я, некалькі разоў пагаварыўшы з Лёнем аб гэтай праўдзе, пераканаўся, што ён, як кветка да сонца, цягнецца да сапраўднага жыцця.

Мы не можам быць спакойнымі за далейшы лёс Лёні і да яго падобных дзяцей. Мы павінны катэгарычна забараніць розным сектантам, веруючым уцягваць дзяцей у свае цемрашальскія справы і калечыць душы людзей. Наша грамадскасць павінна сказаць сваё катэгарычнае: «Не!»

Нашы дзеці павінны расці свабоднымі ад рэлігійнага дурману. Трэба змагацца рашуча за кожнага хлопчыка і дзяўчынку. Павінны ж ведаць у школе № 1 горада Кобрына, дзе Лёня вучыцца, што бацькі ў яго баптысты, што яны здзекваюцца з сына, калечаць яго. Дарэчы, бацькі Лёні ўмеюць выкарыстоўваць нашы «мірскія» законы. Маці — Надзея Нікіцічна Мурза яшчэ зусім маладая, 1929 года нараджэння, бацька Іван Нікіціч — 1925. Але яны ўжо атрымліваюць пенсію як інваліды працы. Што ж, закон ёсць закон, няхай атрымліваюць, калі маюць на гэта права.

Але чаму мы іншы раз праяўляем недарэчную далікатнасць і не адважваемся выкарыстаць той наш савецкі закон, які забараняе цемрашалам калечыць душы дзяцей? Як могуць спакойна жыць у Кобрыне людзі, калі на іх вачах адбываецца злачынства!? Вось што мне незразумела. І вось чаму я рашыў напісаць пра хлопчыка Лёню, хаця зусім з іншай мэтай наведваў прыгожую вёску Тамашоўка, дзе размешчаны выдатны санаторый для дзяцей.

Сустрэча ў Смольні

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

Расчыніліся дзверы, і на парозе паказаўся загарэлы хлопец з высокім ілбом і ўважлівым позіркам. Чорныя вусы і бародка рабілі яго старэйшым за свае гады.

— Янка Купала!

— Якуб Колас!

Хлопцы абняліся і тройчы пацалаваліся.

— Дай жа я, браце, пагляджу на цябе добра, — весела прамовіў Янка Купала, акідаючы позіркам сябра з галавы да ног.— Даўно вершы чытаю, некалькі лістоў нават атрымаў ад таго Якуба Коласа, а як ён выглядае, упершыню бачу... Глядзі, які малайчына! Наднёманскі дуб ды годзе!.. Дзяўчаты-паляшучкі нябось заглядаліся? І вершы хвацкія піша... Як гэта там у цябе:

Вобразы мілыя роднага краю,
 Смутак і радасць мая!
Што маё сэрца да вас парывае?
 Чым так прыкованы я
К вам, мае ўзгорачкі роднага поля,
 Рэчкі, курганы, лясы,
Поўныя смутку і жальбы нядолі,
 Поўныя сумнай красы?

Кастусь уяўляў сабе Янку Купалу задумлівым сялянскім хлопцам, а перад ім быў дабрадушны весяльчак, чалавек, апрануты ў гарадскі элеганцкі гарнітур.

— Які там дуб, — засмяяўся Кастусь і раптам, глянуўшы на свае латаныя картовыя порткі і стаптаныя сандалі, неяк збянтэжана сказаў: — Бяздомны арыштант без сталага прыстанішча і службы, — вось хто я!.. Паспытаў казённага хлеба, дык ніхто на службу не хоча браць...

— Нічога, браце Каласок, не падай духам! Цяжкі крыж выпала, вядома, несці на нашу долю. Наперадзе ў нас яшчэ многа спраў і клопатаў, затое служба ў нас ганаровая: мы народу служым...

Пакуль хлопцы знаёміліся, маці паставіла на стол бульбу, скавараду з яешняй, міску марынаваных баравікоў. Дзядзька Антось адкаркаваў бутэльку.

— Ну, сядайце, дарагі гасцёк, — пачала запрашаць Ганна. — Выбачайце, што ў нас небагатая вячэра.

— А што больш трэба, калі ёсць бульба, скварка ды чарка? — радасна запытаў Янка.

За сталом гаворка пайшла жвавей. Госць расказваў пра жыццё ў Пецярбургу, вучобу на агульнаадукацыйных курсах, пра свайго добрага апекуна — Браніслава Ігнатавіча Эпімах-Шыпілу.

— Прыехаў у ліпені да маці ў Акопы, — працягваў Янка далей, — адпачыў крыху. А тут неўзабаве твой ліст атрымліваю, ты запрашаеш у госці. Я сабе падумаў: «Сапраўды трэба нам сустрэцца, пагутарыць...» Сабраўся і паехаў у Стоўбцы. Не такі я багацей, каб наняць балагола. Патраплю, думаю сабе, пехатою... Ты мне ў лісце апісаў, як ісці ў Смольню. Але мінуў я вёсачку, увайшоў у лес, а там блытаных дарог многа. Іду, іду, ужо і сцямнела. Запытаць дарогі няма ў каго. Ну, думаю, прыйдзецца заначаваць у незнаёмым лесе.

— А я быў у Яські Базылёвага... Так мы называем настаўніка Івана Міцкевіча, — тлумачыў Костусь. — Прыбягае сястра і кажа: «Прыехаў Янка Купала». Я жыва раздабыў кварту ды борздзенька сюды... А чаму табе, браток, не напісаць было б ліст, так і так, у суботу прыеду... Дык мы цябе на станцыі сустрэлі б цэлым настаўніцкім хаўрусам.

— Дарагі госцейка, закусвайце, закусвайце! — запрашала маці. — Бульба ў нас смачная, на пясочку расце, баравікі таксама ўдаліся... Бярыце, бярыце! Гэта Костусь іх назбіраў... Налівай, Антось, і пускай да Янкі...

Калі чарка абышла яшчэ адзін круг, дзядзька Антось сказаў:

— Цяпер, панове паэты, вы можа нам што-небудзь цікаўскае расказалі б?

— Чакай, Антось, — перапыніла яго Ганна. — Няхай хлопцы павячэраюць добра...

— Тады хіба я прачытаю, — устаў з-за стала Янка Купала і роўным спакойным голасам пачаў:

Можна хату убраць тынкаваннямі з плесні,
Можа віхар нядоляй заенчыць над ёй,
Можна пець салаўіныя шумныя песні,
Што шчаслівы ўвесь свет, няма гора ў людзей.

Можна свет упрыгожыць у кроў і пажары,
Можа гром загрымець і паслаць перуны,
Могуць гінуць нявінныя ў бітвах ахвяры,
Можна слабым, нязбройным надзець кайданы.

Янка Купала перадыхнуў, глянуў на Кастуся, і яго голас загучаў бадзёра і звонка:

Але ёсць жа вялікая праўда на свеце, —
Праўда, сілаю роўная сонца агням, —
Цяпер спіць, але ўстане і бляск свой
 расквеціць,
За сваё паніжэнне адплаціць людзям.

— Так то яно так, — вывеў з развагаю дзядзька Антось, — праўда ёсць на свеце, але бяда ў тым, што да яе, як да цара, далёка і, як да бога, высока...

— Нічога, дзядзька Антось, народ верне праўду на зямлю, — прамовіў Янка. — Толькі трэба дружна ўзяцца...

— Цяжка!.. Вось Костусь спрабаваў яе знайсці, дык адразу яго ў казённы дом упяклі...

— Бо з вялікай арміі сельскіх настаўнікаў не ўсе гатовы былі шукаць праўду, а толькі жменька — усяго трыццаць чалавек, — адказаў Кастусь. — Таму царскім уладам удалося верх узяць... Аднак да пары, да часу! Прыйдзе паморак і на іхнюю галаву... У народзе расце пераконанасць у гэта...

— Кастусь праўду кажа, — падтрымаў сябра Янка.

— Ну, вам, вучоным хлопцам, лепш відаць, — згадзіўся дзядзька Антось. — Паглядзім, як той казаў...

— Ат, годзе вам пра палітыку, — умяшалася Ганна. — Лепш прыкусвайце. Чым хата багата — тым рада. Бярыце, Янаčка, бярыце!

— «Хлеб на стале — рукі свае», — сказаў бы Сцяпан Крыніцкі, — засмяяўся госць і дадаў: — Гэта я напісаў нядаўна невялікую камедыю «Паўлінка», дык там ёсць такі засцянковы шляхціц... Ну, цяпер твая калейка што-небудзь прачытаць. Давай, Каласок, давай!

— Добра, прачытаю і я што-небудзь, — сказаў Кастусь і кінуў вокам у бок дзядзькі Антося:

Яшчэ машына не спынілась,
Як ўсе вакруг заметушылісь.
Стаяць ў праходах пасажыры.
Пад рукі б'юць зайцы-праныры.
Вузлы і клункі, чамаданы,
Рамні, каробкі, дзе схаваны
Паненак цапстрыкі, уборы, —
Забіты шчыльна карыдоры.
Срэдзь люду рознага і панства
І меж ўсялякага убранства
Відна і дзядзькава апратка
І шапка, збітая ў аладку...

— Эй ж ты, глядзі, нібыта і быў ён там са мною, — смяяўся ў вус і круціў галавою дзядзька.

Шчырая сяброўская бяседа зацягнулася далёка за поўнач.

— Ну, сыночкі, можа, пойдзеце спаць ужо, — звярнулася Ганна. — Вунь ужо світаць пачынае... А вам, Янаčка, нябось з дарогі спаць захацелася? Я пасцяліла вам у гумне...

— Э, што там такое! — адказаў Янка Купала.— Выспімся! Дзякуй богу, ночка не пятровая, а пакровая. Гэта не я кажу, а Сцяпан Крыніцкі так гаворыць...

У нейкім радасным узбуджаным настроі хлопцы выйшлі з хаты.

На высокім небе ярка свяціліся зоры...

У Мінску адбыліся выступленні майстроў мастацтва Таджыкскага тэатра оперы і балета імя Садрыдзіна Айні.

У канцэрце прынялі ўдзел: народная артыстка Таджыкскай ССР Рэна Галібава, заслужаны артыст Таджыкскай ССР Рафаэль Талмасаў, салісты оперы Флора Хакімава і Рэвольд Бурханаў, артысты балета Лейлі Халікава, Маліка Сабірава, Музафар Бурханаў, Хурсан Хакімаў і квартэт таджыкскіх нацыянальных інструментаў.

На здымках: саліст балета Лейлі Халікава і саліст оперы заслужаны артыст Таджыкскай ССР Рафаэль Талмасаў.

Падзеі. Факты. Навіны

□ На міжраённых семінарах сельскіх бібліятэкараў Гомельскай вобласці былі праведзены агляды бібліятэчных плакатаў. Найбольш цікавыя, па-мастацку афармленыя плакаты былі прадстаўлены Юравіцкай сельскай бібліятэкай Калінкавіцкага раёна, Цімашэвіцкай сельскай бібліятэкай Жыткавіцкага раёна, Кіраўскай сельскай бібліятэкай Жлобінскага раёна і інш.

□ Сцэна Лельчыцкага раённага Дома культуры на некалькі дзён была аддадзена дзецям. У аглядзе дзіцячай мастацкай самадзейнасці раёна ўдзельнічалі 23 школы.

Сярод удзельнікаў школьнай самадзейнасці вызначыліся выкананнем песень, скокаў і танцаў Каця Лін, Зіна Халабуда, Наташа Сечка з Лельчыцкай сярэдняй школы-адзінаццацігодкі, баяніст Валянцін Некрашэвіч з Грабянёўскай сярэдняй школы.

Калектывы школьнай мастацкай самадзейнасці выязджалі з канцэртамі да суседзяў — у Славечанскі і Алеўскі раёны Украінскай ССР.

□ У Чыгуначным раёне Гомеля адкрылася новая бібліятэка. У першы ж дзень яна выдала каля 100 тамоў палітычнай, мастацкай і тэхнічнай літаратуры.

У рэдакцыю газеты «Літаратура і мастацтва»

Рэдакцыя мастацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР выпусціла ў свет кнігу Міхася Клімковіча «Літаратурна-крытычныя артыкулы». Па віне складальніка кнігі Я. Герцовіча і па недагляду рэдактара В. Сёмухі ў яе ўключаны артыкул «Новая зямля» Якуба Коласа», які не належыць пяру М. Клімковіча.

Гэтым выдавецтва выпраўляе дапушчаную памылку.

Дзяржаўнае выдавецтва БССР.

ШТО ТАКОЕ КРЫТЫКА?

ДЫСКУСІЯ АБ ЛІТАРАТУРНАЙ КРЫТЫЦЫ Ў ПОЛЬШЧЫ

На працягу апошніх месяцаў на старонках штотыднёвіка «Пшэглёнд культуральны» ішла цікавая дыскусія аб ролі і задачах крытыкі. Рэдакцыя газеты звярнулася да некалькіх крытыкаў з просьбай выкласці свае прынцыпы, метады і погляды на літаратуру. У «Пшэглёндзе культуральным» былі надрукаваны выказванні Артура Сандаўэра, Генрыка Маркевіча, Казімежа Выкі, Юліяна Пшыбася, Стэфана Жулкеўскага, Яна Кота, Рышарда Матушэўскага, Анджэя Кіеўскага і Яна Блонскага, у якіх аўтары выказалі сваё разуменне задач крытыкі і ацэнку сітуацыі ў гэтай галіне ў Польшчы.

Што датычыцца ролі крытыкі, дык у ходзе дыскусіі былі выказаны два супрацьлеглыя пункты погляду: згодна з адным — важная і адказная задача крытыкі заключаецца перш за ўсё ў кваліфікаванні і ацэнцы літаратурных твораў, ва ўказанні кірунку развіцця літаратуры. Крытыка разглядаецца тут як пасрэднік паміж чытачом і пісьменнікам. Гэты пункт погляду, уласна кажучы, сцвярджаўся як агульна прызнаны. Аднак ён стаў дыскусійнай праблемай, таму што не ўсе з гэтым пагадзіліся. Ян Кот асабліва востра паставіў пытанне аб няслушнасці такога разумення крытыкі. На яго думку, пісьменнікі і чытачы ў цяперашні час могуць цудоўным чынам абыходзіцца без пасрэдніцтва; наспела неабходнасць развеяць міф аб крытыку як аўтарытэтным эксперце, які вызначае літаратурную каштоўнасць тых ці іншых твораў. Крытык можа быць ім толькі ў рамках кодэкса прынятых эстэтычных канонаў. А такі адзіны кодэкс, які мог існаваць раней, у перыяд панавання адзіных літаратурных стыляў, не можа быць у сучаснай літаратуры, дзе няма такога адзінства. Традыцыйныя літаратурныя жанры падвяргаюцца ўсё большаму пераўтварэнню. У самых выдатных сучасных пісьменнікаў нельга аддзяліць «чыстай літаратуры» ад філасофіі і этыкі. Пры такім становішчы сціраецца таксама мяжа паміж «чыстай літаратурай» і крытыкай. Крытыка становіцца проста часткаю літаратуры, відам нарыса, «літаратурай без выдумкі». Таму яна павінна валодаць, як і кожны літаратурны жанр, стылістычнымі асаблівасцямі, інтэлектуальнымі, маральнымі і эстэтычнымі вартасцямі.

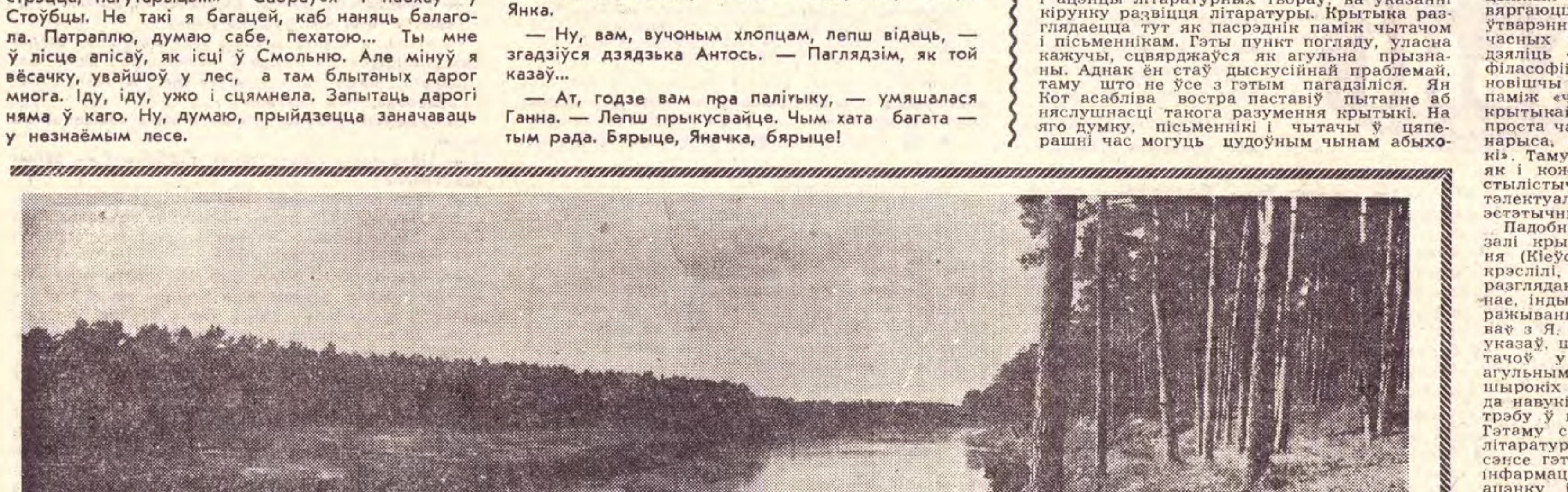
[illegible] разглядаюць перш за ўсё ўласнае, індывідуальнае «духоўнае перажыванне» літаратуры. Палемізаваў з Я. Котам Р. Матушэўскі. Ён указаў, што іменна зараз рост чытачоў у Польшчы звязаны з агульным культурным уздымам шырокіх мас, з усеагульнай цягай да навукі і асветы, нараджае патрэбу ў культурным пасрэдніцтве. Гэтаму служыць, у прыватнасці, літаратурная крытыка ў шырокім сэнсе гэтага слова, якая ўключае інфармацыю, папулярызацыю, ацэнку і адбор новых твораў. Р. Матушэўскі палемізаваў таксама з прафесарам К. Выкам адносна ролі крытыкаў у галіне культурнай палітыкі. Выка выказаў думку, што ўжо закончыўся перыяд, калі сродкамі грамадскага ўздзеяння на кірунак развіцця літаратуры былі ацэнкі крытыкаў. «У сучасным грамадстве, — пісаў ён, — у сацыялістычным грамадстве ў асаблівасці, гэтыя сродкі зусім іншага роду. Мы знаем вельмі добра, што палітыкай тыражоў, арганізацыяй бібліятэк, палітыкай тэатральнага рэпертуару, кінафільмамі і г. д. можна кіраваць і зрабіць больш, чым пісаннем крытычных артыкулаў на гэтыя тэмы». Р. Матушэўскі, аднак, звярнуў увагу на тое, што фактычны ўплыў крытычных работ на тое, што мы прывыклі называць культурнай палітыкай, ніколі не быў рашаючым. Варта нават лічыць, што ён быў значна меншым тады, калі тыраж вызначаў на аснове гандлёвага разліку, залежаў ад прыватнага прадпрыемцы і г. д. На думку Р. Матушэўскага, крытыка ў цяперашні час будзе мець усе магчымасці ўплываць на развіццё літаратуры, калі яна адчуе сваю адказнасць за культурную палітыку дзяржавы і будзе яе праводзіць.

Пытанням менавіта гэтай культурнай палітыкі ў галіне літаратуры прысвяціў сваё выступленне С. Жулкеўскі, які спыніўся на важных праблемах развіцця сучаснай сацыялістычнай літаратуры. У якасці адной з галоўных задач сучаснай крытыкі Жулкеўскі вылучыў пытанне барацьбы за адпаведны стыль сучаснай масавай літаратуры ў грамадстве, якое будуе сацыялізм. Сацыёлагі капіталістычных краін бачаць у з'явах сучаснай масавай культуры пагрозу для асноўных каштоўнасцей, падкрэсліваюць яе камерцыйны характар, нізкі ўзровень і безыдэйнасць. Масавая культура ў сацыялістычных краінах не падвергнута ўплыву камерцыі, яна высокаідэйная, яе мэта — выхаванне чалавека. У сувязі з культурнымі пераўтварэннямі сучаснага грамадства мы павінны лічыцца з новым тыпам успрыняцця і засваення масамі культурных каштоўнасцей [illegible] стылю. Імкнучыся да выпрацоўкі новага стылю сацыялістычнай літаратуры, мы павінны, аднак, лічыцца з новым тыпам успрыняцця сучаснага чалавека. Наватарства ў літаратуры — гэта перш за ўсё наватарства ідэй, але гэтыя новыя ідэі цяжка выказваць пры дапамозе старых сродкаў. Жулкеўскі лічыць, што сацыялістычнае мастацтва павінна, па меры магчымасцей, выкарыстоўваць дасягненні новых напрамкаў у мастацтве XX стагоддзя, напрыклад, экспрэсіянізму ці неарэалізму, так, як гэта робяць Брэхт і Арагон. Ён крытыкуе схематычны падзел Лукачам літаратуры XX стагоддзя на рэалістычную і прагрэсіўную, з аднаго боку, і фармалістычную і рэакцыйную, з другога. Хоць рэалістычная творчасць і зараз, у XX стагоддзі, з'яўляецца галоўнай плынню прагрэсіўнай літаратуры, вялікае значэнне маюць адкрыцці вялікіх эксперыментатараў, і трэба ўмець іх выкарыстоўваць.

Аб розных задачах крытыкі і аб яе ролі ў цяперашні час пісаў К. Выка. Ён адзначыў тры пераважаючыя тыпы крытыкаў. Да першага залічыў крытыкаў, якія абараняюць пэўны комплекс эстэтычных правілаў. Іх ён назваў «вартавымі кодэксаў». Да іх ён аднёс, у прыватнасці, гарачых абаронцаў так званай авангарднай паэзіі перыяду міжваеннага дваццацігоддзя, напрыклад, Ю. Пшыбася. Да другога ён залічыў крытыкаў, якія даследуюць перш за ўсё структуру і генезіс твора. Да трэцяй групы — крытыкаў, якія змагаюцца і пракладваюць шляхі развіцця літаратуры. Іх ён назваў «прадказальнікамі канчатковай мэты літаратуры».

Самая вялікая спрэчка ў ходзе дыскусіі разгарэлася па пытанню ролі і значэння крытычнай творчасці для развіцця літаратуры. Парадокс спрэчкі тут заключаўся ў тым, што ў важнасці дзейнасці крытыка і адказнасці, якая ляжыць на ім, стараліся пераканаць не крытыкі, а пісьменнікі, напрыклад, Ежы Путрамент. У той жа час іменна сярод некаторых крытыкаў чуліся галасы, што ў гэтым [illegible] трамваем, у якім едуць пісьменнікі і чытачы. Крытыкі — вагонаважатыя, адказныя за напрамак руху, хоць і не яны правялі электрасетку і ўклалі рэйкі. Путрамент лічыць, што крытыкі нешта большае, чым толькі вагонавважатыя. Кот жа адвёў крытыкам ролю ўсяго толькі «нервовага пасажыра», які, хоць і бурчыць, але яго ніхто не слухае. Дыскусія закранула многа важных і асноўных праблем. Ужо пасля яе афіцыяльнага заканчэння на старонках «Пшэглёнда культуральнага» ў дыскусію ўключыўся штотыднёвік «Нова культура». На старонках яго выступіў Я. Вільгельмі, які пісаў аб важнасці функцыі крытыкі і яе адказнасці за развіццё сацыялістычнай літаратуры.

Часопіс «Польскі агляд».

Юныя турысты на беразе Нёмана.

Фота М. МІНКОВІЧА.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

Міністэрства культуры БССР з глыбокім жалем паведамляе аб смерці дырэктара вытворчага камбіната Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета МІХАЙЛАВА Мікалая Іосіфавіча і выказвае спачуванне сям'і нябожчыка.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР». Мінск

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 08570.

Друкарня выдавецтва «Звязда».